

evangélikus

81. évfolyam, 49. szám
2016. december 11.

élet

**Adventi találkozás
Kudlik Júliával**

Interjú a **15. oldalon**

Tisztelt Olvasónk és Előfizetők!

A 2016. évben sokat változott magazinunk, az *Evangélikus Élet*. Mint ahogy minden változás esetében, törvényszerűen vannak egyértelműen pozitív jelenségek és olyanok is, amelyek nem találtak az olvasói igényekkel. Így a szerkesztőséghez, illetve a kiadóhoz érkezett olvasói véleményeket, a gazdasági realitásokat és a szakmai kritériumokat egyszerre figyelembe véve 2017-ben tovább szeretnénk alakítani lapunkat. Változatlanul az a célunk, hogy minél inkább olyan újságot készíthessünk, amely egyszerre segíti az evangélikus keresztény hitünkben való megerősödést és a tájékozódást környezetünkben, életterületünkben – mindezt olvashatóan, érdekesen, inspirálóan. Ehhez a folyamathoz kérjük továbbra is Olvasóink támogatását, imádságát.

2017-re nézve – négy év után először – a lap árán is módosítanunk kell. Az éves előfizetési díj 14 300 forintról 15 600 forintra emelkedik, a féléves díj 7800 forint, a negyedéves 3900 forint lesz.

Kiadónk ezentúl is előfizetési kedvezményrel, pontosabban ajándék hónapokkal „jutalmazza” azokat, akik új előfizetőt toboroznak a lap olvasótáborába. Támogatói akciónk újbóli meghirdetésével pedig továbbra is azoknak szeretnénk segíteni, akik anyagi okok miatt kényeszerűlnének a lapelőfizetés lemondására.

Páratlan páros kedvezmény

„Páratlan páros” kedvezményünk keretében továbbra is jelentős kedvezményrel hosszabbíthatja meg előfizetését, ha egy új előfizetőt toboroz az *Evangélikus Élet* olvasótáborába, ráadásul az új előfizető is kedvezményben részesül!

Ha tudomása van arról, hogy gyülekezetében – ismerősei, barátai körében – valaki fontolgatja, hogy előfizet a lapra, hívja fel a figyelmét akciós ajánlatunkra, és szövetkezzenek.

Önnek mindössze annyit kell tennie, hogy – mielőtt meghosszabbítja meglévő saját előfizetését (azaz díjbekérő levelünk kézhezvételét követően postán vagy banki átutalással befizeti az előfizetési díjat) – kapcsolatba lép a Luther Kiadóval, és megadja annak az új előfizetőnek a nevét és az elérhetőségét (postázási címét és esetleg a telefonszámát), aki az Ön közvetítésével készül megrendelni lapunkat.

S hogy milyen kedvezményekre számíthat? Ha Ön negyedéves hosszabbítja meg előfizetését, akkor további egy hónapig ingyen kapja újságunkat. Dönthet ennél nagyobb időtartamú hosszabbítás mellett is, ez esetben arányosan nő az „ajándék hónapok” száma: féléves előfizetéshez két, háromnegyed éveshez három, egész éveshez pedig négy további hónap az ajándék. Az „ajándék hónapokat” természetesen akkor írjuk jóvá az Ön számára, amikor az Ön által megnevezett személy ténylegesen előfizetett az *Evangélikus Életre*. Lapunk új előfizetői szintén előfizetésük időtartamának függvényében kapják majd további egy, két, három vagy négy hónapon át ingyenesen az újságot.

Előfizetői támogatói akció

Tisztában vagyunk azzal, hogy bizonyára most is lesznek olyanok, akik nem tudják tovább vállalni az előfizetés terhet. Ezért – ahogyan az elmúlt években is tettük – szeretnénk segíteni nekik abban, hogy mégis tovább olvashassák a lapot. Azt kérjük előfizetőinktől, ha módjuk van rá, akkor az

előfizetési díjnál nagyobb összeget juttassanak el kiadónkhoz, hogy a befolyt összeggel támogatni tudjuk olyan olvasóink előfizetését, akiknek a számára az előfizetési díj rendezése anyagi nehézséget okoz. A támogatás befizetéséhez kérjenek munkatársunktól egy pluszcsekkszelvényt, vagy pedig a most kapott csekken saját előfizetési díjukon felül az e célra szánt összeget is fizessék be. Ez utóbbi esetben a csekk (vagy az átutalás) „közlemény” rovatába feltétlenül írják be, hogy „pluszelőfizetői támogatás”, illetve annak pontos összegét.

Várjuk azoknak a jelentkezését is, akik anyagi okok miatt kényeszerűlnének a lap lemondására. Kérjük, egyértelműen jelezzék ezt számunkra, hogy a beérkezett támogatásokból az ő előfizetésüket is segíteni tudjuk.

A tavaly is meghirdetett támogatói akciónk eredményeképpen az összegyűlt támogatás 250 259 forint volt. Ezúton is köszönjük ezt mindazoknak, akik fontosnak tartották, hogy támogassák azokat, akik csak ily módon juthatnak rendszeresen lapunkhoz.

Ha a támogatási akcióval, a „páratlan páros” kedvezményrel vagy saját előfizetésükkel kapcsolatban bármilyen kérdésük, észrevételük van, forduljanak bizalommal a kiadóhoz, munkatársunk készséggel áll rendelkezésükre: Luther Kiadó – előfizetési ügyintéző Nemes Krisztina; telefon: 1/317-5478; 20/824-5518; e-mail: kiado@lutheran.hu.

Még mielőtt elfelejtenénk: azon előfizetők között, akik 2017. január 6-án, vízkereszt ünnepén érvényes *Evangélikus Élet*-előfizetéssel rendelkeznek, sorsolást tartunk. A nyertes másodmagával térítésmentesen tölthet el egy hétvégét (péntek vacsorától vasárnap ebédig) a balatonszárszói Andorka Rudolf Evangélikus Konferencia- és Missziói Otthonban, egy előre egyeztetett időpontban.

Bízunk abban, hogy Önök a lap rendszeres olvasásával továbbra is segítségünkre lesznek.

A kiadó és a szerkesztőség nevében is kívánok békés adventi heteket, karácsonyi ünnepet és Isten áldásaiban gazdag új esztendő!

● KENDEH K. PÉTER,
a Luther Kiadó igazgatója

Közösségformáló adventi alkalmak

Meghittséget és az együttlét örömét kívánjuk az egyes gyülekezetekbe vinni. Minden évben változatos, többnyire a Bibliából vett idézetekre épülő saját szövegeket mondunk.

Alkohol az egyházban

Teherré vált számomra az elmúlt években, hogy a társadalmat és benne egyházunkat is pusztító alkoholizmus idején a kelletténél nagyobb hangsúlyt kapnak az alkohollal hirdett egyházi programok.

„Isten ajándéka volt ez a két és fél év”

Általában fiatalok haltak meg azért, mert éheztek. A temetésre csak a hozzátartozóknak volt szabad kimenniük. De én nagyon kíváncsi voltam, úgyhogy egyszer az egyik ismerősére kimentem.

Adventi találkozás Kudlik Júliával

A lemez nem csak az adventről szól. Sokkal személyesebb lett, olyan élményeket osztok meg a hallgatókkal, mint a gyermekkori karácsonyaim. A délvidéki, felvidéki, partiumi és kárpátaljai közösséggel való találkozásaink alkalmával az őszinte tekintetektől láttuk, hogy a szeretet valóban mindnyájunk kincse.

Várjuk, mint a...

Hányszor, de hányszor halljuk! Talán mondjuk mi magunk is. Olykor valóban sorsdöntő, életfordító kérdések remélt pozitív válaszána jelentőségét hangsúlyozandó, máskor csak úgy, közhelyesen, akár az éhünket csillapító étekkel közeledő pincért köszöntve... Vagy miként az Amerikai Egyesült Államokban várták a november 8-i elnökválasztás eredményét a – véleményünk szerint nem annyira Donald Trump mellett, sokkal inkább Hillary Clinton ellenében szavazó – keresztény testvéreink (lásd a 12. oldalon). Vagy ahogyan várhatta a gulágról való szabadulását e heti lapszámunk legmegrázóbb cikkének interjúalánya (28–29. oldal). *Várjuk (vártuk), mint a Messiást!* De várjunk csak! Most épp adventben járunk...

Így az egyházi esztendő elejének adventi várakozásában nem haszontalan átgondolnunk, hogy életünk során mi mindennek tulajdonítottunk meghatározó jelentőséget. Gyermekkorunkban még bizonyára az iskolai bizonyítványoknak, azután felvételiknek, szerelmeink viszontszerelmének, munkahelyi előmenetelésünknek, éltesebb korunkban kórházi leleteknek... Várva vártuk az elismeréseket, epekedtünk a csókokért, remegő kézzel nyitottuk a borítékokat... Mert úgy vártuk az ötöst, a felvételi értesítőt, a csókot, a borítékot, a negatív leletet stb., mintha az életünk függött volna tőle. Pedig ma már tudjuk (?), hogy az életünk – az örök életünk – valójában egyetlen személytől függ: Jézus Krisztustól, illetőleg a benne való hitünktől. Őt várhatjuk tehát valóban úgy, mint a Messiást.

De ne legyünk álszentek: valószínűleg evangélikus hittestvéreink idei adventi „várólistáján” is főként profán pontok sorakoznak: igénybe venni a tervezett szolgáltatásokat (fodrász, kozmetikus...) és felkeresni a karácsonyi ajándékok beszerzésére kiszemelt üzleteket. Nincs is ezzel semmi baj, hiszen akiknek a szívében megszületett a Jézus Krisztusba vetett hit, azok már megváltottnak tudják-tudhatják magukat. Azoknak a szívében már nem is annyira Isten emberré születésének emléknapijára való készülődés ünnepi érzése hatja át az adventi időszakot, hanem Jézus Krisztus megígért visszatérésének örömteli várása. Mert mi a feltámadott Jézus Krisztust valóban úgy várhatjuk (vissza), mint a Messiást, mint aki kereszthalálával már megváltotta az egész teremtett világot. Várjuk hát így! Nem feledve, hogy várakozásunk mit sem ér, ha a Krisztus-hittel nem költözött szívünkbe Isten „karácsonyi ajándékának” leglényege: a szeretet.

● T. PINTÉR KÁROLY

Láthatóan evangélikus

FOTÓ: MAGYARI MÁRTON

Takács Zoltán egyetemista – Miskolc. Egyetemi gyülekezetbe járok, ott olyan emberekkel vagyok együtt, akikkel közös a vallásom, gondolkodásom. Jó érzés azt tudni, hogy tartozom valahova. Az evangélikusság egyáltalán nem monoton. Az evangélikusok lazábbak, közvetlenebbek és nyíltak. Mi a templomon kívül is megosztjuk egymással az örömeinket, a problémáinkat.

Számomra azért fontos a hit, mert ha bármi gondom van, esetleg ha valamilyen egyedül maradok, akkor is az Istenhez tudok fordulni. Amikor azt szeretném, hogy jól döntsék, akkor nem egy számomra idegen embertől kérek segítséget, hanem alapvetően az Istentől. Ő valóban segít, rá lehet számítani. Sokszor túllendítettem már a nehéz időszakokon, még akkor is, amikor haláleset történt a családban. Jó érzés, hogy tudom: van hova fordulnom.

A mai evangélikus arcképcsarnok az interneten a lathatoan.reblog.hu és a [facebook.com/lathatoan.evangelikus](https://www.facebook.com/lathatoan.evangelikus) címen érhető el.

Taizé-ima és énekegyüttlét. A rákosszentmihály–sashalmi evangélikus gyülekezetben (1161 Budapest, Hősök tere 10–11.) minden hónap második keddjén, legközelebb december 13-án 18 órától Taizé-ima és énekegyüttlét. Minden alkalommal van igehirdetés is. Információ: Gyertyafeny.lutheran.hu.

Békeláng az országhatáron. Szeretettel hívunk és várunk mindenkit advent negyedik vasárnapján, december 18-án 16 órakor az ágfalvi és lépesfalvi (Loipersbach, Ausztria) határátkelőhöz, ahol osztrák testvéreinkkel közösen készülünk a karácsonyra, elcsendesedve, imával, énekkel, áhítattal, a békét szimbolizáló lángot meggyújtva.

Ökumenikus találkozó. Minden hónap harmadik vasárnapján 17.30-kor ökumenikus találkozóra, istentiszteletre és előadásra várjuk az érdeklődőket a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának székházában (1117 Budapest, Magyar tudósok körútja 3.), a földszinti tanácsteremben *Az egyház egységéért – az év egészében* gondolat jegyében. A december 18-i előadás témája: *Inkarnáció – a kozmosz megszentelése a Krisztusban*. Előadó: prof. dr. h. Széchezy Béla József apát. A teljes liturgiájú, úrvacsorai istentisztelet igehirdetője Biczó Dénes térképész, kántor (*Nyugodt teherhordók*). Szeretettel várjuk a korábbi Farkasréti Ökumenikus Közösség, a volt KÖT, a Fokoláre, valamint az International Ecumenical Fellowship magyar régiójának tagjait és barátait is.

Jézus Testvérei Ökumenikus Diakóniai Rend

Oratio œcumenica

Mennyei Atyánk! Te tudod, mi mindannyian várunk valamit. Várakozásunk néha örömteli, néha rettegéssel teljes. Hálásak vagyunk a reménységért, amellyel közénk lépsz, és fáj, hogy nem vagyunk képesek teljes szívvel örülni eljövetelednek. Néha tudunk bízni az Eljövőben, máskor halott a hitünk. Kérünk, hogy rettegésünk öröme, közönyünk lelkesültséggé változzon!

Állj a gyermekek mellé: add meg nekik az örömteli gyermekkor, a játék és a dal lehetőségét! Állj a diákok mellé: add meg nekik a reménységet, hogy igyekezetük, tanulásuk nem hiábavaló! Állj a munkát keresők mellé: add meg nekik a reményt, hogy a tudásuk értékes, és ők maguk is fontosak mindannyiunk számára! Adj erőt a munkába menőknek, a gyermeket nevelőknek, hogy higgyék, a mindennapi munka, a hétköznapok állandósága nem rombolja, hanem építi őket!

Adj reménységet azoknak, akik ott-hon, munka vagy társ nélkül élnek mindennapjaikat. Te légy társuk magányukban és szenvedésükben!

Áldd meg a munkában megfáradt időseket azzal a reménységgel, hogy életük nem volt hiábavaló. Adj erőt a betegséggel, a halállal vívódóknak. Segítsd őket, hogy láthatárunk ne a halál vonaláig tartson, hanem képesek legyenek meglátni a te mindent legyőző, állandó szeretetedet.

Add meg az igazi adventi várakozás örömét egyháznak szerte a földön. Add, hogy az egymás iránti szeretetünk vonzóvá tegye az emberek számára a veled való közösséget.

Add a tőled kapott béke reménységét minden nemzetnek! Tanítsd megszire előre látni a népek vezetőit, hogy feladatuk teljesítése közben ne saját hatalmi vagy gazdasági céljaik irányítsák őket.

Legfőképpen pedig légy velünk evangéliumoddal, jelenléted és bűnbocsánatod örömeivel. Add, hogy ennek az öröme hassa át karácsonyi készülődésünket és mindazt, amit tőled remélünk. Maradj velünk, Urunk! Ámen.

Ádvent

„Ádvent: a várakozás megszentelése. [...] Minden egyéb kaland, minden egyéb megismerés és minden egyéb várakozás véges és kérdéses. Így értem azt, hogy a karácsony a szeretet, és ádvent a várakozás megszentelése” – olvashatjuk Pilinszky János *Hitünk titkairól* című írásában.

A várakozás egész életünket áthatja. De amíg véges és kérdéses időszakokat él meg a halandó, addig a születés misztériumában évről évre és időről időre eljut a beteljesedésig. A Megváltó születéséig. Milyen isteni ajándék ez, miközben az emberi szívek alján várakozás és reménykedés lappang. Ha nincs itt, hiába várom, de ez nem azt jelenti, hogy magamra hagyott, csupán azt, hogy még úton van – hangzik el az *I Miss You* című filmben. Az ádvent az úton levés stádiuma, amelynek antennái áramot termelnek, hogy megteljen a lelkünk örömmel.

„...a várakozás nem kedvez az örömnnek...” – írja a *Sorstalanság* című regényében Kertész Imre. Az ádvent kivétel! A szeretet ugyanis végtelen, és tudja, hogy érdemes várakozni. Pilinszky azt

is hozzát teszi, hogy „aki valóban tud várni, abban megszületik az a mélységes türelem, amely szépségében és jelentésében semmiel se kevesebb annál, amire vár”.

A türelem és az idő az adventi várakozás pillérei. Vágyunk egy mosolyra, egy jó szóra, egy ölelésre, a gyertya fényére, az adventi koszorúra, egy éltető költői sorra, a szánkó siklására, egy kenyérhéjra, a *Stille Nachtra*, a csillagra, amely az utat mutatja, az angyalra, aki jelt ad.

Maradj nyugodtan, amidőn az asztalhoz ül az angyal, kezed simítsa félre halkkal a ráncokat a terítőn. [...]

(Rainer Maria Rilke)

A várakozó türelmes, mert az embernek Isten és Jézus türelmén kell ihletődnie. Csak így juthat el az örömhírig. A „gondolkodó nádszál” próbatétele ez. Az adventnek aurája van, titkos légköre, s ez vezet el a beteljesedésig. Megérint bennünket, mint Babits *Esti kérdése*, amely erősen szorít, és nem ereszt.

Az adventi várakozás türelem, idő és kitartás egysége és – hit. Hit a szeretetben és a csodában. Hit az erőgyűjtésben és a megtisztulásban. Hit a kegyelem elnyerésében. ● K. A.

Advent 3. vasárnapja – 1Kor 4,1–5

Titok

Titok. Nagyjából hat-nyolc évesek lehettünk. Szüleink – gondolom, a sok tennivaló miatt – már reggel feldíszítették a karácsonyfát. Alátették az ajándékokat is, szépen elrendezve. Már nem tudom, melyikünk ment be, a bátyám vagy én. Kellett valami abból a szobából, álmunkban nem gondoltuk, hogy a csukott ajtó mögött ott áll a feldíszített fa és a rengeteg ajándék. Javában nézegettük már – a holdautóra mind a mai napig emlékszem –, amikor anyánk észrevette, hogy túl nagy a csend. Két-

KÉPÜNK ILLUSZTRÁCIÓ

ségbeesetten kitéssékelt minket. Valami olyasmit mondott, hogy elrontottuk a meglepetést, annak ott bent estig titokban kellett volna maradnia.

Titok. Milyen titok? Pontosan ismerjük a karácsony forgatókönyvét, ez közeledik. Nem pusztán a rituálék egymásutániságát, hanem azt is, hogy ki, mikor és miért fog megsértődni, ki hogy fogadja majd a vacsorát és az ajándékokat. Sokan előre tudják, mit fognak kapni, hiszen azt kérték. Nagyjából arra is fel vagyunk készülve, hogy mi történik majd a templomban, még azt is tudjuk, a lelkész miről fog beszélni. Évről évre lefuttatott menet ez, nincsenek benne nagy meglepetések. Talán éppen ezt szeretjük. Hogy minden ugyanolyan, mint mindig.

Titok. Nincs titok. A mi világunk olyan kultúra felé tart – már benne is gázol derékig –, melyben mindenféle titkot fel kell tárni. Bekamerázott életek nyújtanak díszletet otthonunkban. Ha valakinek lelki baja van, azonnal ki kell beszélnie, meg kell osztania, nehogy valami is titokban maradjon. Feltörjük egymás életét, közösségi oldalakon számolunk be hétköznapijaink minden pilla-

natáról, és ontjuk rá bárkire, csak nehogy titok legyen. Aki titokban marad, az eltűnik, elveszik, arra nem figyel senki – ez a félelmünk.

Titok. Pál is túlzónak látszik. „Úgy tekintsen minket minden ember, mint Krisztus szolgáit és Isten titkainak sáfárait” – írja. Nem túlzás ez? Meg van sértve ettől a gyülekezettől? Megint magát szeretné előretolni, hogy a korinthusiak érezzék, az a fontos, amit ő mond, amit ő tanít, az az igazi titok, amit ő tud, szemben minden mással, hogy az ő követői legyenek? Az alázat szokott formája csak álca, mert igaz, hogy nem miénk a titok, de a kulcs nálunk van. Vagy inkább magát és a gyülekezetet összekapcsolja: nézzétek, mi együtt vagyunk felelősek, ne legyen köztünk békétlenség!

Páltól nem idegenek ezek a szándékok. Ugyanakkor a mondat egyértelműen titokról beszél. Tehát titok mégis van.

Titok. Van Istennek titka? Hiszen éppen karácsonykor szoktunk arról beszélni, hogy mennyire közel jön, hogy feltárja titkait, hogy meg lehet őt érinteni, lehet vele beszélni, és ő is beszél velünk. Vége van a rejtőzködésnek, és Jézusban teljesen kitarulkozik, megismerhetjük akarátát és őt magát. Már nem akarunk misztériumokról tudni, éppen hogy a háztetőkről szeretnénk elmondani egyszerűségét, mely olyan, mint egy falat kenyér, egy csipet só vagy a szeretet természetessége.

Titok. A titok nem az, amit Jézus feltár. Amit elmond, megmutat, eljátszik, az út, amelyen végigvezet, az asztal, ahová leültet maga mellé – ezek olyan egyszerűek, olyan feltárásai a rejtett dolgoknak, hogy képesek megérinteni bennünket, képesek megváltoztatni, újjá-, felülről szülni. Érthetők a szavak, érthetők a példák, érthetők a jelképek, érthetők a cselekedetek. Még a kereszt is érthető.

Titok. A titok maga Jézus. Mert érthetek mindent, Isten mozdulatát akkor sem értem meg soha. Isten mozdulata nem csupán logika, következtetés, szimbólum, közös játék. Isten mozdulata mögött ott van az a végső titok, melynek kikutatására kevés az életem. Melynek ha kicsiny töredékét néha érteni vélem, újabb és újabb távlatai nyílnak ki előttem. Ez a titok emel fel a porból, ez a titok mutatja meg létem értelmességét, ez enged talán békén meghalnom, ez köt össze a többiekkel itt és odaát, és ez támaszt fel a halálból.

Titok. Kezemben a kulcs, ugyanúgy, mint Pálnak. Remeg a kezem. Hogy viselhetném gondját valaminek, ami soha nem enged, hogy megfogalmazzam, bánjak vele, hogy számba vegyem, hogy megértsem? Hogyan viselhetném gondját valaminek, amihez annyiszor hűtlen voltam már? Mégis kezemben a kulcs. Remeg a kezem. Nyitom az ajtót. Kincs van itt.

● KOCZOR TAMÁS

Imádkozzunk! *Nem a karácsonyfa titka kell. Nem az ajándékok rejtélye izgat. Nem az ünneplő lelkek lélektana érdekel. Te magad tárd föl magad, Istenem! Binned látom meg mindazt, ami itt – élet és halál, halál és élet közt – kincsemmé lesz, megtart és megment. Ámen.*

Helyreállítani, ami összetört

Acégem fényképek javításával, restaurálásával foglalkozik. Gyakran látok foltos, kifakult vagy akár darabokban lévő fotókat. A munkám az, hogy gondosan összerakjam a darabokat, eltávolítsam a foltokat és a hibákat, helyreállítsam a kifakult színeket. Különböző eszközöket használok. Néha szappant, vizet és vattapamacsot, máskor nagyon kifinomult számítógépes programokkal – mint például az Adobe Photoshop – javítom ki a töredezettséget, pótolom a hiányzó darabokat.

Az egyik legnagyobb öröm számomra szakmailag és személyesen is, hogy átadhatom a megrendelőknek a szeretett személyt vagy egy kedves emléket ábrázoló, helyreállított képet, amelyről azt hitték, hogy elveszett vagy javíthatatlan.

Itt egy metafora a mindennapi élettel kapcsolatban – mert gyakran nem csak a fotók sérültek. Az emberek élete ugyanúgy sérült, gyakran nagyon súlyosan. Valamilyen szempontból ez mindegyikünkre érvényes. Szerencsére van egy képzett szakemberünk, akit Jézusnak hívnak, aki az életünk minden darabját meg tudja vizsgálni. Látja, hogy mi sérült, felfedezi, ami kikopott; még azt is megtalálja, ami hiányzik az életünkből. Aztán, mint

egy képzett fénykép-specialista, gondosan összerakja olyanná, mintha új lenne.

Speciális szoftvert használva meg tudok javítani szinte bármilyen fényképet, az eredmény néha még jobb minőségű is lesz, mint az eredeti volt. Aprólékosan dolgozom, és szeretem elmondani a vevőimnek, hogy nemcsak helyrehozni tudom a sérült fényképeket, hanem jobbítani is, még ha ők nem észlelik is az eredeti hibát.

Sokkal mélyebben, örökkévaló módon Isten is hasonló munkát végez mindennap az életünkben az ő Fián, Jézus Krisztuson keresztül. Az ő vállalkozása az, hogy megragadja és az esetleg hiányzó darabokat pótolva összerakja és a korábbinál jobbá tegye a megsérült, megtört, kifakult életeket. Isten gyönyörködik ebben a helyreállítási és megújítási folyamatban. Az *Őszövétségben* leszögezte: „Mert én újat cselekszem, most kezd kibontakozni, majd megtudjátok!” (Ézs 43,19) És ahogy a kapcsolatunk egyre jobbá válik vele, arra hív minket, hogy megtapasztaljunk egy örökké tartó átformálási folyamatot: „...és ne igazodjatok e világhoz, hanem változzatok meg értelmetek megújulásával...” (Róm 12,2)

Ahogy mi Istenre és a Szentírásra koncentrálunk, új emberekké válhatunk. Vattacsomók, kefék és számítógépes szoftverek helyett Isten a szeretetet, a megbocsátást és a megbékélést használja az átváltoztatáshoz.

Kétségkívül én mint fényképész szakember nem járkálok körbe, hogy minden fotót restauráljak, amellyel találkozom. Isten sem automatikusan javítja meg a megtört életeket. Minden egyes vevőm tudja, hogy probléma van a fotójával, s azért hozza hozzám, hogy helyrehozzam. Ha már egyszer eljöttek, én mindent megteszek, hogy megoldjam a problémájukat. Mennyivel inkább megteszi Isten, aki azt akarja, hogy menjünk hozzá, és jelezzük: készek vagyunk elfogadni azt a segítséget, amelyet csak ő tud adni.

Ezért mondta Jézus: „*Én is azt mondom nektek: kérjétek, és adatik, keressetek, és találtok, zörgessetek, és megnyitvatik nektek...*” (Lk 11,9) Éppen úgy, ahogy a vevőim elhozzák a javítandó képeket hozzám, nekünk is oda kell vinnünk magunkat Istenhez.

● JIM MATHIS

Forrás: *Monday Manna*

A majosi fújtató

● DR. GÁSPÁR JÓZSEF ZOLTÁN írása

Huszonegy éves voltam akkor, 1967 szeptemberét írtuk. Nagyanyám a majosi evangélikus templomban volt felravatalozva. Nagyon rendes volt az akkori lelkésztől, Karl Bélától, hogy nagyanyámat mint kántorfeleséget egyházi személynek tekintette, és engedélyezte a templomban való felravatalozást. (Nagyapám nyolc évvel korábban ugyanott volt felravatalozva.)

Megható volt, hogy a templomban a teljes család mellett a község apraja-nagyja is megjelent, hiszen mindenki szerette nagyanyámat, Boriska nénit. Ahogy a népes gyülekezet csendben, lassan vonulni kezdett a ravatal mellett, édesapám megérintette a karomat, és súgta, hogy menjünk fel az orgonához.

Leült a klaviatúrához, s én – ahogy nagyapám idejében oly sokszor – odaálltam a fújtató pedálja mellé. A fújtatásra természetesen már gyermekkoromban „be voltam tanítva”. Ez a „tudomány” abból állt, hogy a fújtató pedáljának nyomkodása közben figyelni kellett az orgona oldalán lévő nyílásban fel-le mozgó jelzőpálcát. Ha ez elérte a felső, ácszerűzével bejelölt vonalat, le kellett állni a fújtatással, majd ha leszállt az alsó vonalig, újra kellett kezdeni.

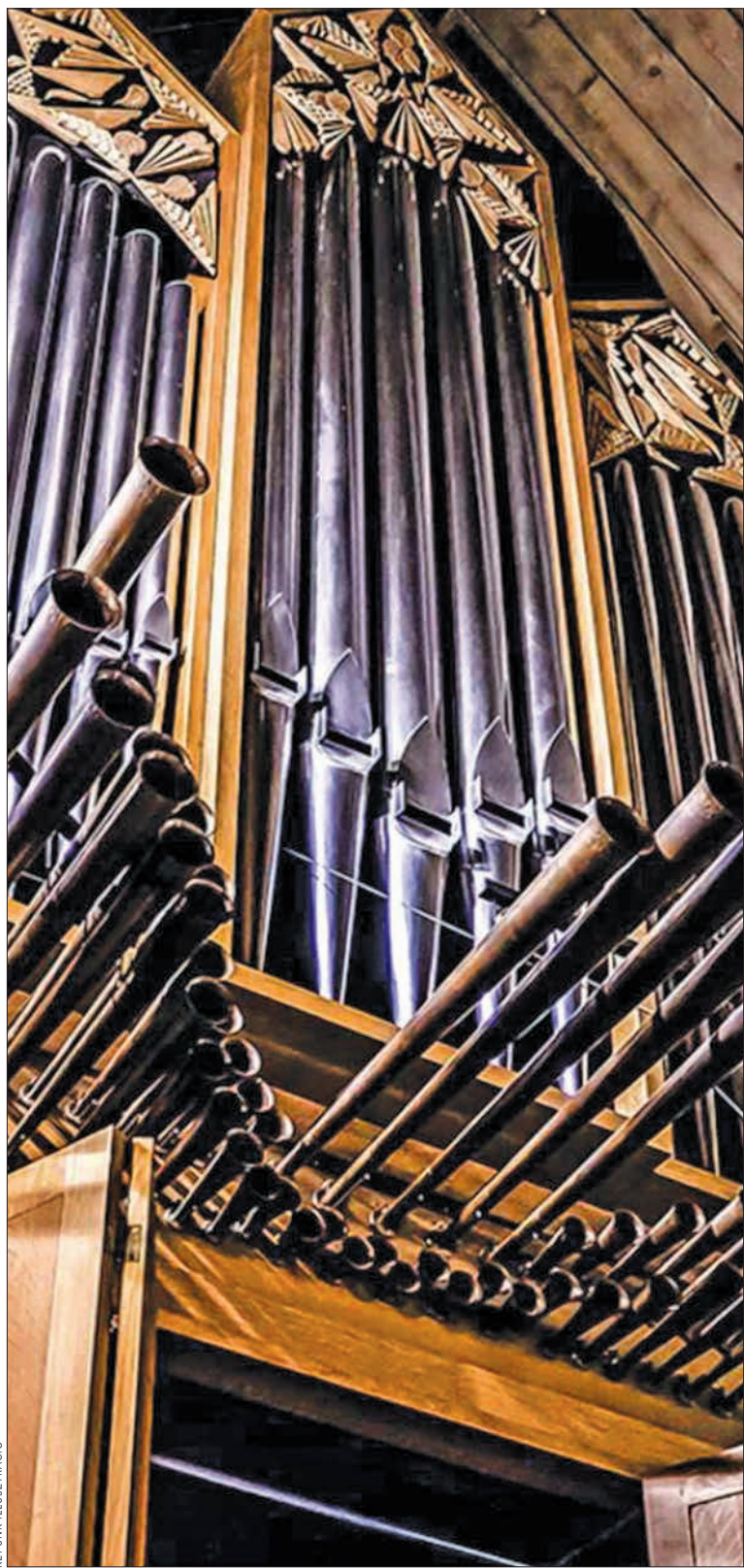
Apám – aki kiválóan zongorázott, és kisegítőként kántorizált is – eljátszotta a *Közelebb hozzád, Istenem* című egyházi éneket, amelyet nagyszüleim különösen szerettek. Én azonban izgalomban s a gyász hatása alatt megfeledkeztem a mutatópálca figyeléséről, és „túlfújtattam” az orgonát. Szerencsére a hangszer ezzel együtt is kielégítően működött, de apám érzékelte és később megjegyezte a bakit, amelyet én borzasztóan rösteltem.

Ezután negyvenkilenc évig nem voltam a majosi templomban. Idén azonban a szokásos évi, mindenszentek körüli sírlátogatás alkalmával gondoltam egyet, és bementem a templom udvarába, hogy legalább kívülről megnézzem az épületet. A parókián meghallották lépteimet, kijött a lelkész nő férje, s a bemutatkozás után nagyon kedvesen és szolgálatkészen megkérdezte, hogy hozza-e a kulcsot, szeretném-e megnézni belülről is a templomot. „Persze hogy szeretném” – válaszoltam, és bizony nagyon elérzékenyültem a fél évszázad után újra látott és felismert oltárkép, szószék és a vagy kétszázötven éves puritán küllemű padok láttán.

– Villanymotorral fújtatják-e már az orgonát? – kérdeztem.

– Nem, még a régi lámpedálos fújtatót használjuk, én szoktam fújtatni – válaszolta a lelkész nő férje.

Izgalomba jöttem, és kértem, hogy menjünk fel a karzatra. Az orgona fújtatópedálját azonnal megtaláltam, ám oldalt a nyílás a jelzővonalakkal a jelzőpálca nélkül, üresen tátongott. Elmesélve gyermek- és ifjúkori fújtatási emlékeimet, rákérdeztem a pálcára. A lelkész nő férjére is átragadt nosztalgikus hangulatom, előszedte az évekkal ezelőtti kitört pálcát, s levéve az orgona oldallemezét, megmutatta a letérés helyét. Sajnos olyan helyen van, hogy

KEFŐNK ILLUSZTRÁCIÓ

az orgona szerkezetének nagyobb megbontása nélkül nem lehet megreparálni. Azóta ő is jelzőpálca nélkül, érzés szerint nyomkodja a pedált, hogy a „túlfújtatást” elkerülje.

Ennyi a történet. Valószínűleg előbb-utóbb a majosi orgona fújtatását is villamosítják. Én azonban nem bánom, hogy 2016 őszén ez még nem történt meg.

A szerző a kelenföldi evangélikus gyülekezet tagja, Gáspár József korábbi majosi kántortanító és dr. Schlitt Gyula korábbi majosi lelkész unokája

Közösségformáló adventi alkalmak

„Kezdeményezéseink célja a lelkészek, gyülekezetek támogatásán túl: a misszió” – fogalmaz Németh Zoltán osztályvezető, evangélikus lelkész. Egyházunk országos irodájának gyülekezeti és missziói osztálya az ideai adventi időszakban ismét több egyházközséget segít az Adventi esték sorozatával, illetve betlehemek állításával.

Adventi esték – Istenre és egymásra figyelni. „Meghittséget és az együttlét örömét kívánjuk az egyes gyülekezetekbe vinni. Minden évben változatos, többnyire a Bibliából vett idézetekre épülő saját szövegeket mondunk” – tudtuk meg Balogh Éva gyülekezeti referenstől az adventi estékkel kapcsolatban. Az evangélikus lelkész nő hozzátette, hogy az alkalmon – Németh Zoltánnal közösen – meditációkat mondanak, míg Völgyessy Szomor Fanni énekkel színesíti az együttlétet.

„A nagyobb gyülekezeteknek mások a lehetőségeik, ők sokszor tudnak önálló programokat szervezni – fűzte hozzá a lelkész nő. – Kisebb gyülekezetekben, szórványokban azonban kevesebb gyülekezeti alkalom szokott lenni. A mi sorozatunk ezekre a helyekre igyekszik eljutni. Azt gondoljuk, hogy a kisebb gyülekezetek ugyanolyan fontosak, ezért mi magunk megyünk, hogy az adventben az örömhírről beszéljünk. Az adventi estékhez általában szeretetvendégség is tartozik, amely módot ad a beszélgetésre, a találkozásra, az egybegyűlteknél megérintik az együttlét örömét is.”

„A közösség megélése, az együttlét öröme és a gyülekezeti szolgálat nagyon fontos nekünk is. Ettől lesz nekünk is igazán advent az advent” – tette hozzá Németh Zoltán. Az osztályvezető kiemelte, hogy a sorozatot mintegy a gyülekezetnek szánt

Az Adventi esték sorozat további előadásai: december 11., vasárnap, 16.00: Csóvár; 18.00: Órbotyán • december 14., szerda, 18.00: Kissomlyó • december 15., csütörtök, 17.00: Gyón • december 16., péntek, 17.00: Súr • december 20., kedd, 16.00: Kölesd.

olyan ajándéknak tekintik, amely egyszerre szolgálja a gyülekezetépítést és a missziót: „Olyan esttel készülünk, mely közösségi élményt, elmélyedési lehetőséget, azaz valós segítséget is nyújt.”

Völgyessy Szomor Fanni, Németh Zoltán és Balogh Éva a csepeli adventi estén

Az *Adventi esték* sorozatában idén eddig Csepelt, Csabacsüdöt, Budakeszít, Kétfodonyt, Kemeneshőgyészt, Pitvarost és Keszthelyt keresték fel.

Betlehemek viszik az adventi üzenetet. A gyülekezetek összefogására építve tavalyhoz hasonlóan idén is az ország több településén állítanak fel az adventi időszakban betlehemeket. Az embernagyságú bábokat a gyülekezeti és missziói osztály megbízásából Pomuczne Domanovszky Éva készítette el, a házakat viszont most is a fogadó gyülekezetek tagjai építik.

„A kezdeményezés elsődleges célja segíteni a lelkészeket és gyülekezeteket abban, hogy a fiatalokat és idősebbeket egyaránt

megszólítva tudják felhívni a figyelmet az advent lényegére” – mondta Németh Zoltán. A betlehemeket minden esetben a templom előtt vagy a település valamely másik frekventált helyén állítják fel, hogy az advent üzenete minél több emberhez eljuthasson.

„Osztályunk kiemelt figyelmet fordít a megszólításra. Igyekszünk olyan programokat kínálni, amelyek nemcsak a gyülekezet tagjaiban, hanem az érdeklődőkben, a felekezethez nem tartozókban is pozitív benyomást keltenek, azaz missziós céllal bírnak” – fejtette ki az osztályvezető.

A tavaly felállított betlehemek sikere mutatja, hogy a hatás nem marad el. A helyiek újra és újra megnézték őket, vagy részt vettek a gyülekezet által köréjük szervezett rendezvényeken. „A kültéren felállított betlehem jó lehetőség arra, hogy ott külön adventi programok, koncertek, áhítatok, gyermekeknek szóló alkalmak legyenek, amelyekkel az adott közösség tagjait meg lehet szólítani, s így sokakhoz el lehet juttatni az advent igazi üzenetét” – mondta Németh Zoltán.

Idén Alsóságra, Balassagyarmatra, Békéscsabára, Ceglédre, Fancsalra, Kissomlyóra, Móra, Nagycserkeszre, Nyáregyházára és Óbudára kerülnek új betlehemek.

● GALAMBOS ÁDÁM

Nyáregyházi nyitott ajtó

Miért tartunk missziói napot? Mi a misszió? Lukács evangélista így fogalmazza meg Jézus Krisztus földre jöttének értelmét: „Mert azért jött az embernek Fia, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett.” A misszió maga Jézus Krisztus kereső szeretete, számára az emberi lélek drága kincs. Miután Krisztus visszatért a mennybe, a hívő ember feladata lett a misszió, amely mindig felülről jövő kezdeményezés, az Úrtól jövő elhívás, küldetés. Megkeresni, Jézushoz vezetni másokat!

A nyáregyházi evangélikus gyülekezet november 13-i missziói napjára hívogató meghívón ez az ige szerepelt: „*Íme nyitott ajtót adtam eléd.*” A teljes mondat így egészül ki: „...*amit senki sem zárhat be.*” (Jel 3,8) Jézus mindenki számára ajtót nyit, befogad, és megváltoztatja az ember életét. Olyan ez, mint mikor hosszú út után tér haza nyárestén az ember: megnyugszik, ahogy messziről meglátja a nyitott ajtón át otthona fényét. Jézus a világ világossága.

A missziói nap meghívott vendége volt Lupták György kiskőrösi esperes-lelkész, püspökhelyettes (Nyáregyháza egykori lel-

készének, Lupták Gyulának a fia), Győri Péter Benjámín, a Dél-Pest Megyei Egyházmegye esperese és Mészáros Sándor, Nyáregyháza polgármestere.

A szószerkesztő szolgálatot Lupták György végezte. Mondanivalóját három fogalompillérré építette: aggodalom, reménység, bizalom. A középső azért volt különösen hangsúlyos ezen a napon, mert ez volt az egyházi esztendő utolsó előtti vasárnapja, a reménység vasárnapja.

Az esperes a prédikációjában elmondta: reményvesztett korban élünk. Azt éljük meg, hogy tehetetlenek vagyunk, hogy nincs beleszólásunk a dolgok menetébe. Szalmaszálakba kapaszkodunk, de re-

ménységünkön csak a „remény hal meg utoljára” vagy a „majdcsak lesz valahogy” keserű optimizmusára futja. A valódi reményt a szerető Isten adja. Jézus mondja: „*Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja a juhokért.*” (Jn 10,11) Az ő juhait senki nem veheti el az ő szeretetéből. Miért van mégis borúlátás közöttünk, gyülekezeteinkben is? „Ez a nap a ti fáradozásotok eredménye, és ez nem hiábavaló” – mutatott rá a püspökhelyettes, hozzátéve, hogy amit Jézus ügyéért teszünk, az sohasem felesleges. Ígéretünk van rá, hogy amíg világ a világ, addig hirdettetik Isten igéje. Jöhetnek megpróbáltatások, miként jöttek a nyáregyházi gyülekezetben is, de ha a közösség élni akar, élni fog! A szolgálatot áldás fogja kísérni.

Az ígértetés után a közösség nevében Selmeczi Lajos lelkész adott hálát Istennek a gyülekezeti ház kiegészítő helyiségeinek elkészültéért. Az egyházkerület és az egyházmegye anyagi segítségét, a hierdeni holland gyülekezet rendszeres adományait és a helyi önkormányzat támogatását Rosta László felügyelő köszönte meg. Ezután a hála jegyében, a karácsony hangulatát is megelőlegezve zeneművek szólaltak meg.

Kint sütött a nap, így a gyülekezeti ház udvarán kerülhetett sor az épület újonnan elkészült részének átadására. Győri Péter Benjámín esperes áldást mondott, majd Selmeczi Lajossal együtt vágták át a szalagot. Lipót Zsolt pénztáros, presbiter megköszönt minden önzetlen segítséget és adományt, és köszönetet mondott azoknak a mestereknek, akik a felmerült nehézségek ellenére határidőre, becsülettel végezték el a munkálatokat.

Az ünnepség után finom ebéd várta az ünneplő gyülekezetet. Lupták György esperes találkozhatott régi barátokkal, egyháztaggokkal (a zongoratanárnőben felismerte gyermekkorai zenetanárát). Ez a meghitt beszélgetés is fontos eleme volt a missziói napnak, amely egy megtérésről szóló film megtekintésével zárult – a gyülekezet régi és új tagjainak elköteleződését erősítve.

FOTÓ: LIPÓT ZSOLT

• VESZTEG ISTVÁNNÉ

„Kezeink munkáját tedd maradandóvá” (Zsolt 90,17)

Elhelyezték a vecsési templom alapkövét

FOTÓ: BALICZA MÁTÉ

A vecsési evangélikus gyülekezet presbitériuma mintegy hat évvel ezelőtt határozta el, hogy új templomot épít. A terv most megvalósulni látszik: a falak már állnak, és november 6-án – ünnepélyes keretek között – elhelyezték az időkapuszulát az új épület alapkövébe.

Az alapköletéssel egybekötött istentisztelet rendhagyó módon színdarabbal vette kezdetét vasárnap délelőtt. A nagykörösi Körszínház és a gyülekezet ifjúsági csoportja a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára készülve zenés előadásban mutatta be, hogyan válhatnak aktuálissá Luther vívmányai egy mai korban élő gimnazista számára. „Büntetés helyett megbocsátás, ítékezés helyett elfogadás, elutasítás helyett segítő kezek, mindennek felett a szeretet” – hangzott a fináléban.

Az istentisztelet liturgiájában Heinemann Ildikó lelkész mellett Győri Péter Benjámín esperes és dr. Fabiny Tamás püspök szolgált. „Íme, most van a kegyelem ideje! Íme, most van az üdvösség napja!” – szóltak Pál apostol szavai a vasárnap igéjeként (2Kor 6,2). A lelkész bevallotta, hogy életének több fordulópontján megjelent ez az – ígéretet magában rejtő – ige, és ezt a napot is jelentős eseményként éli meg. A püspök igehirdetésének alapigéje is ez a két mondat lett.

„A vecsési templom is olyan hely, ahol a szent, maga az Isten, belép a mi profán világunkba. Ennek tudatában hívogathatjuk a keresőket gyülekezeti közösségünkbe” – mondta Fabiny Tamás. Az istentiszteletet úrvacsora zárta.

A Károly utca és az Erkel utca sarkán épülő templom falai között folytatódott az ünnepség. „Biztos cél felé mész” – énekelt a Vecsernye kórus megerősítésként. Csorba Béla gyülekezeti felügyelő a köszöntőjében örömet fejezte ki, hogy most már az evangélikus templom is látható lesz a többi vecsési istenházához hasonlóan. Győri Péter Benjámín esperes elmondta, hogy a vecsési evangélikusok egyedülálló összefogásukkal a szolnoki gyülekezet számára 1932-ben, első templomuk építéskor is példaként álltak, miként most, 2016-ban is.

Heinemann Ildikó megköszönte az egész gyülekezet munkáját, és kiemelte Halgasné Takács Mónikát, aki a templomépítés ügyét napról napra irányítja. A lelkész a gyülekezet történetét végiggondolva emlékeztetett: egy evangélikus templom sem ért meg ötven évet ebben a városban. „Kezeink munkáját tedd maradandóvá” – idézte a zsoltárost, és reményét fejezte ki, hogy ötven év múlva, amikor az időkapuszulát felbontják, itt lesznek még azok, akik most fiatalként lelkesen részt vesznek a gyülekezet életében.

A záróáldás – Varga Gyöngyi szavai – indította a gyülekezetet a templomépítés még előttük álló feladata felé: „Most hát boríts be minket, Istenünk, reményruhába, őrizd az úton, és taníts szeretetből szeretni. Legyen életünk a halálból életre támadás példázatává, és minden értelmet meghaladó békesség, amely mélyebb kétségeinknél, erősebb hitünknel, határtalanabb reménységünknel, őrizze meg szívünket bátor bizalomban, gondolatainkat őszinte nyitottságban, tetteinket igaz mondatokban, életünket, egész valónkat Krisztus Jézusban, az értünk jött kegyelemben. Ámen.”

• KOCZOR KINGA

Fabiny Tamás püspök
Északi Evangélikus
Egyházkerület

Mária és József ádventje

Ádvent idején Jézus születésének ünnepére készülünk elő. Van-e, aki közelebből érintett ebben a kérdésben, mint Mária és József? Ezért érdemes az ő magatartásukat és szavaikat tanulmányozni, amolyan ádventi meditációként is.

A Lukács írása szerinti evangéliumban Mária sorsán keresztül azonosulhatunk Jézus várásával. Ott a názáreti szűznek jelenik meg az angyal, neki szól a „*ne félj*” bátorítása és a „*nagy lesz ő, és a Magasságos Fiának mondják majd*” (Lk 1,30.32) ígérete, és ő az, aki hittel és bizalommal fogadja ezt a helyzetet: „*...történjék velem a te beszéded szerint!*” (Lk 1,38)

Máté evangéliumában viszont Józsefhez szól álomban az Úr angyala, és ott az ő küzdelmében élhetjük át a magunk ádventjét. Ő is a „*ne félj*” biztatást hallja. Minden oka megvan a pánikra, hiszen jegyeséről kiderül, hogy gyermeket vár, ráadásul nem tudni, a magzat kitől fogant.

Amit tehát Lukács evangélista a názáreti szolgálóleány kamearállásából mutat be, azt Máté egy férfiember szemszögéből látta. Itt egy durva tenyerű iparos küzdelmének vagyunk tanúi. Érzései fokozatosan alakulnak át: előbb csak arra gondol, hogy nyilvános megszégyenítés nélkül, titokban bocsátja el jegyesét, később azonban magához veszi Máriát, végül pedig – mai szóval – még az „*apás szülést*” is vállalja.

Két merőben eltérő ádvent ez.

Lukács a legrégebbi ádventi éneket, a *Magnificat*ot hagyja ránk, amelyben Mária mintegy kiéneкли magából megrendültségét és örömét. Itt nem a későbbi teológiai rendszerek által megformált „ég királynője” áll előttünk, hanem egy egyszerű názáreti fiatalasszony. Luther joggal írja híres Magnificat-kommentárjában: „Aki tehát helyesen akarja tisztelni Máriát, annak Isten elé és mélyen Isten alá kell őt állítania, és a maga megalázottságában kell rátekintenie, s csak azután csodálni Isten túlradó kegyelmét, aki egy ilyen jelentéktelen, alacsony sorsú leányra ennyire bőkezűen és kegyelmesen tekintett.” (LVM 8,231)

Ám azt se gondoljuk, hogy itt az az álmodozó, „kék szemű” Mária áll előttünk, akit festők gyakran így ábrázolnak. Bonhoeffernek egy Magnificat-prédikációja alapján azt mondhatjuk, hogy ez a valaha énekelte legszenvedélyesebb és legbátrabb ádventi himnusz. Egyenesen forradalmi tartalma van. Mária megalkuvást nem ismerve arról tesz tanúbizonyságot, hogy az Úr képes átrendezni a világpolitikai szereposztást: hatalmasokat dönt le trónjukról, és megalázottakat emel fel (Lk 1,52). Szociális téren is radikális változásokat hoz: éhezőket lát el javakkal, és bővelkedőket küld el üres kézzel (Lk 1,53). Bonhoeffer joggal teszi hozzá, hogy ez a büszke, szenvedélyes és erőteljes hang az olyan ószövetségi prófétanők örökösévé teszi Máriát, mint Debóra, Judit és Mirjam.

E prófétai láncolat részeként Mária a születendő Megváltóról tanúskodik. Abban is igazi ádventi személyiség, hogy Jézusra mutat. Nem takarhatja őt el, ellenkezőleg: közel hozza őt mindenkor emberéhez. Túrmezei Erzsébet tūpontosan fogalmaz szép Mária-ciklusában:

*Szíveimtől oly messze voltál
názáreti lilioszál,
míg Fiad elé hajoltál [...]
de az Ige fénye mellett
most már látlak, énekellek,
éneimmel átölellek, [...]
Kísérlek, mert Őt kíséred,
dicsérlek, mert Őt dicséred,
Őbenne dicsérlek Téged!*

Ez az evangélikus mariológia! Máriához nem imádkozunk, de vele együtt igen, hiszen ő maga is Fiát, az Urat dicséri!

Az ádventi Mária megtanít minket imádkozni. Ezt tanulhatjuk Józseftől is, aki, mint egykor Jákób a Jabbók-gázlónál, éjszakai birkózásban harcol Isten angyalával. József példája azt üzeni, hogy ádvent és karácsony a gondok felől is megközelíthető. Imádságra pedig éppen az ilyen élethelyzetben van szükség, de lehetőség is. Erről tanúskodik Reményik Sándor verse, amely már címében is az imádkozó férfit jeleníti meg: *József, az ács, az Istennel beszél.*

*Magasságos,
Te tudod: nehéz ez az apaság,
Amit az én szegény vállamra tettél.
Apja volnék, – és mégsem az vagyok.
Ez a gyermek... ha szemébe tekintek,
Benne ragyognak nap, hold, csillagok. [...]
Az Evangéliumban hallgatók,
S hallgat rólam az Evangélium.*

József életéről valóban keveset mond el az *Újszövetség*. Különböző korok festményei mindig egy aláztos embert ábrázolnak, aki ácsszerszámaival szorgoskodik. Ám egyszer csak, a megrendítő találkozás nyomán, kiejti kezéből a fűrészt és az árt. Aztán ismét teszi a dolgát: ott áll gyermeke és Mária mellett, és vigyáz rájuk. Majd amikor arra van szükség, Egyiptomba menekíti családját.

Az erdélyi költő jól látja: József hallgat az evangéliumban. Legfeljebb Istenhez beszél. De még inkább Isten beszél hozzá. Ez az igazi imádság. Imádkozunk együtt Máriával és Józseffel. Áldott ádventünk lesz. ●

Elképesztő „nagyot-hallás és vakság” jellemzi a honi médiumok jó részét az ideai amerikai elnökválasztás egyik legfontosabb komponensével kapcsolatban: még mindig nem hozták szóba a vallási tényezőt. Pedig tudniuk kellett erről, hiszen mind a mérvadó Barna Group elemzései, mind a német sajtó ráirányította (és ráirányítja) a közvélemény figyelmét a november 8-i választás eme fontos motivációjára.

Az erősen bibliai alapú újprotestáns evangélikálok mára már igen jól szervezett táborot alkotnak az Amerikai Egyesült Államokban. A feldolgozott adatok alapján látható, hogy az evangélikálok többsége a Republikánus Párt elnökjelöltjére, Donald Trumpra adta a voksát.

Fontos háttérbázis

Egyesült Államok-szerte karikatúrák tömege készült a világ vezető államának következő, negyvenötödik elnökéről. Nagy magazinok borítóján láthatjuk Donald Trumpot Hitlerré stílizálva, máskor erőteljes bokszozó pózában, aztán „Sieg Heil!”-re emelt jobb kézzel, Wehrmacht-egyenruhában... Vizsgálja a sajtó, milyen szálak kötik őt Kelet-Közép-Európához, hiszen mostani felesége, a leendő First Lady, Melania szlovéniai születésű, első felesége pedig cseh volt. Túl a szabadság hazájának szabadosságain és fura szokásain, mi figyeljünk inkább a tényekre. Leginkább az itthon még nem kellő módon tárgyalt vallási komponensre.

Az Egyesült Államok összlakossága 2014-es adatok szerint mintegy 319 millió

Uram, irgalmazz Amerikának!

Amiről itthon továbbra sem írnak

Evangelikál keresztyének szavazatai segítették Trumpot a győzelemhez

fő. A Pew Research Center ugyanaz évben készült kutatásából kiderül, hogy 70,6%-uk keresztyén. Ez hozzávetőleg 225 millió ember. A keresztyének között a legnépesebb csoport az evangéliumi protestánsoké (evangelikáloké): körülbelül 57 millió főt számlál, a népesség 25,4%-át adja. 79%-uk Trumpra voksolt, míg Clintonra az evangélikáloknak csak 18%-a adta a szavazatát. A katolikus választóknak 52%-a állt Trump mellett, a „történelmi protestánsok” közül pedig 60% szavazott rá.

Ez a magas szám mindenkinek jól jön: a 2017. januárban beiktatandó új elnöknek, de az evangélikáloknak is. Nem véletlenül fogalmazott így David Brody, az egyik legbefolyásosabb evangélikál újságíró: „Hadd mondjam ki a százszázalékos igazságot: Donald Trumpot az evangélikálok emelték az elnöki székbe. Röviden és egyszerűen – ennyi.”

Az Egyesült Államok népességének vallás szerinti megoszlása a 2014-es adatok szerint a következő: az összlakosságban a különféle protestánsok aránya 46,5%, a katolikusoké 20,8%, a mormonoké 1,6%, az ortodox keresztyéneké 0,5%. A nem keresztyén hiten lévők közé az Egyesült Államok felnőtt lakosságának a 6%-a sorolható. Köztük a legnagyobb a zsidók aránya 1,9% (6 millió fő), a muszlimoké 0,9% (mintegy 2,8 millió). A buddhistáké és a hinduké 0,7%. Nem jelentéktelen az ateisták, agnosztikusok, illetve vallással semmilyen kapcsolatban nem lévők csoportja sem, de jócskán elmarad a keresztyénekétől: ők az összlakosság 22,8%-át teszik ki.

Mi idehaza vélekedhetünk így vagy úgy, hümmöghetnek bizonyos körök, okoskodhatnak egyházszakértők, politológusok, tévériporterek, a tény kemény és meggyőző: az Egyesült Államok negyven-

ötödik elnökének masszív választói bázisát keresztyének alkotják, újprotestánsok meg a történelmi egyházakhoz tartozók.

Úgynevezett történelmi protestáns felekezet tagjaként vélekedhetünk bárhol az evangelikálokról, számuk egyre nő, a protestantizmuson belüli számbeli fölényük Amerikában már nyilvánvaló. Most úgy tűnik, hogy az Egyesült Államokban rajtuk lesz a történelmi felelősség nagyobb súlya.

Meg kell tanulni sokaknak itthon is, hogy Isten történelemformáló keze soha nem volt és nincs megkötve: sem a reformáció előtti egyházi hatalom, sem a teológia, sem a sok bűn nem tudta lefogni. Annak idején jött a reformáció – és korunkban sincs lefogva az isteni kéz! Az Úr bárkit felhasználhat az eszközeül. Ma elsősorban azokat, akik mindenképp felett a Bibliát tartják a legfontosabb lelki és szel-

lemi kincsnek, erkölcsi iránytűnek, világformáló erőnek, s ugyanabban a Jézus Krisztusban hisznek, mint a föld – velük együtt – mintegy 2,2 milliárd keresztyéne.

Isten világpolitikája

Az új elnök feltehetően még sok mindenrel meg fogja lepni a világot. Miként meglepő lehet számunkra a vallási tényezőnek a 2016-os elnökválasztáson játszott igen komoly szerepe is.

Kálvin óta tudjuk: a világ színpadán a végső szó nem a világé, hanem Istené. Most éppen egy választás szavazati arányain keresztül. Bizony ez masszív történetológiai igazság, amellyel a 21. században is szembesülni kell, s még jó, hogy lehet. Ez az, amiről – mások mellett – Walter Künneth erlangen evangélikus teológus írt könyvet 1961-ben *Politika a*

démon és Isten között címmel. Ebben külön fejezetben tárgyalta Isten világpolitikáját.

Künneth professzor így fogalmazott: „A Biblia a történelmi események játékában, forgandóságában egyáltalán nem a véletlen uralmát látja, láttatja, mintha a hatalmi viszonyok változásának a véletlen lenne a hajtóereje. Vagy éppenséggel kiszámíthatatlan sorshatalmak gigantikus körözése, gyűrűzése lenne a mozgatója a történelemnek. Nem! Egyedül a szuverén Isten történelmi cselekvése a meghatározó. Még ha ezt lassan és nehézkesen ismerjük is fel.”

Tehát: Istennek van világterve, amelyet – szuverén módon – senkitől sem hagy „megakasztani”. S lám, a 21. század elején újra felerősítik a vizsgálódásnak ezt az aspektusát részben e választás eredményei, részben a legújabb politológiai, vallástudományi művek a Biblia és politika, vallás és modernség témájában.

Megtévesztő média

Trump Mike Pence-t választotta alelnökjelöltjének. Az elkötelezett evangélikál politikus Indiana állam kormányzójaként szigorú abortusztörvényt támogatót és írt alá. A választási kampányban – miként korábban is – így jellemezte magát: „Keresztyén, konzervatív és republikánus vagyok. Ebben a sorrendben.”

Uwe Siemon-Netto evangélikus teológus és újságíró (Kalifornia) tért ki arra, hogy mennyire sértette a választók többségét annak a balliberális elitnek az arroganciája, lekezelő stílusa, amely Hillary Clinton mellett kampányolt. Ők azok – vélekedik az újságíró –, akik az amerikai középosztályra úgymond „új értékeket” akartak oktroyálni, például „a homoszexualitás glorifikálását és a meg nem született gyermekek tömeggyilkolását”.

Kemény szavak. Ha a megtévesztett választókat a média hitelesen tájékoztatta volna, nem lenne annyira meglepő a választói akaratnyilvánítás. Ám „az amerikai médiumok mellébeszélnek” – írta Siemon-Netto (úgy látszik, a médiában ott is van még bőven teendő), hozzátéve: „Az embereket a hasuk szintjén gondolkodtatják. S lám, ez egyszer csak forradalomhoz vezet. Azért imádkozzunk, hogy ennek a forradalomnak ne legyen véres folytatása. *Kyrie eleison!*” – nyilatkozta az amerikai lelkész-újságíró az *Idea.de* német evangélikumi protestáns hírügynökségnek.

• DR. BÉKEFY LAJOS

Templommá vált koncertterem

Novemberi nagyhét a Zeneakadémián

Hozsanna és Jeremiás imádsága november végén? Ómagyar Mária-siralom és fényköszöntés advent küszöbén? Nem szakmai hiba miatt, hanem egy különleges kihívásra adott válaszként csendültek fel ezek a tételek november 18-án a Zeneakadémia nagytermében. A Zeneakadémia Koncertközpont három éve sorozatot indított Élesben címmel. A hangversenyeken közösen lépnek fel a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem művésztanárai és hallgatói. Ezen az emlékezetes péntek estén az Egyházzene Tanszék mutatkozhatott be.

Az egyházzene nem tartozik a „klasszikus” szakok közé. Az egyházzeneszerek nem egy hangszer virtuózai, hanem több területen kell – esetenként kevés megbecsülés mellett – megbízható szinten teljesíteniük: orgonálásban, éneklésben, karvezetésben, elméleti tudásban. Ettől változatos ez a közösség: minden tagnak megvan az erőssége, és ezek a tudások összeadódnak, egymást erősítik, mint a fény színei.

A tanszék műsora a nagyhét liturgiáját mutatta be. Kézenfekvő választás, mert ez a néhány nap az egyházi év legkiemelkedőbb, zeneileg is leggazdagabb időszak.

Nem kis fejtörést jelenthetett a program összeállítói számára, hogy az egyházzene-től alapvetően idegen a koncert műfaja. Nagyszerű megoldásnak bizonyult, hogy – Dobszay Ágnes tanszékvezető kérése nyomán – a tételek között nem volt taps, így érvényesülhetett a két féldíó dramaturgiai íve.

Az első rész virágvasárnap és nagycsütörtök liturgiájába vonta be a közönséget. Az énekkart Merczel György, Mizsei Zoltán és Soós András vezényelte; a gyermekkart Farkas Domonkos irányította.

A „Hozsanna a Dávid Fiának” köszöntés most Thomas Weelkes megzenésítésében volt hallható. Gregorián tételek után a Királyi zászló jár elől himnusz Liszt Ferenc Via Crucisának részeként szólalt meg. J. S. Bach partitátétele a Jézus, világ Megváltója énekünket idézte.

Nagycsütörtököt a mise és a lábmosási szertartás énekei képviselték. Olivier Messiaen angyalai mutatták az ünnep fé-

nyes oldalát. Anton Bruckner drámai erejű motettája pedig a Krisztus-himnuszot fogalmazta újra: „[Krisztus] engedelmes volt mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért fel is magasztalta őt Isten minde-

nek fölé, és azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb.” (Fil 2,8–9) A virrasztó zsolozsmából Jeremiás imádsága gregorián formában, az első lamentáció Costanzo Festa műveként csendült fel. A Kyrie puerorum az evangélikusok számára is ismert (GyLK 785). Heinrich Schütz Máté-passiójának részletével zárult a program első fele: Dicsőítünk, Krisztus, aki szenvedtél. Az átélést kivétel és fények is segítették.

A műsor második részében nagypéntek, nagyszombat és húsvétvasárnap misztériuma tárult fel a hallgatóság előtt.

A passiót J. S. Bach képviselte: a 161. kantáta zárókorálja és a János-passió Elvégeztetett altáriája. A kereszthódolatnál a gregorián után újra Liszt Ferenc kapott szót. Az este legmegrendítőbb pontja volt, amikor a női kar elénekelt Mária siralma a több mint hét évszázaddal ezelőtti magyar nyelven.

A húsvéti vigília tételeiből először az Üdvöz légy, fényes nap processziós himnusz (GyLK 637) és az Exsultet hangzott el. Majd felcsendült az újra visszakapott Gloria Jean Langlais orgonaművében. Egy Alleluja és Jézus motettikus megszólalása – „Ne féljete, én vagyok” – vezetett át a húsvéti örövendezéshez.

Népének és gregorián tétel után Johann Pachelbel toccatája adta meg az alaphangot J. S. Bach húsvéti kantatájának. A Der Himmel lacht! (BWV 31) kórustételeit az Egyházzene Tanszék kórusa (jelenlegi és volt hallgatók, tanárok), valamint a Zeneakadémia hallgatóinak kamarazenekara élén Kamp Salamon vezényelte.

A műsorban a tanszékhez kötődő kortárs szerzők, Barta Gergely és Horváth Már-

ton Levente orgonaművei is megszólaltak; Soós András B-A-C-H kánonrejtvénye a lipcsei kántor előtt tisztelgett. Jelentős szerepet kapott két olyan muzsik is, aki évek óta tanít a főtí kántorképzőben: Opicz József a Bach-áriát, Németh Zsuzsa a Pachelbel-toccatát adta elő.

Ezen az estén templommá vált a koncertterem – ennél nagyobb ajándékot nem is kaphatott a közönség!

• DR. ECSEDI ZSUZSA

Örökösök tagja, a szeretet örököse

Adventi találkozás Kudlik Júliával

Négy évtizedes újságírói, bemondói, műsorvezetői munkájával érdemelte ki a nézők bizalmát és a Magyar Televízió örökös tagja címet Kudlik Júlia. Noha a tévézéstől visszavonult, tisztelői Szvorák Katalin Kossuth-díjas előadóművésszel rendezett közös fellépéseinken találkozhatnak vele.

– A Magyar Televízióhoz kötődik életem legnagyobb része.

– Véletlenül kerültem az intézményhez, a sikertelen felvételit követően egy rokon ajánlott be mindenekelőtt az ifjúsági osztályra. Végeztem a dolgomat: szerveztem, lóttottam-futottam, irányítottam a vendégeket, szervíroztam a vizet az asztalra. Az *Iskolatelevízió* indulásánál is számítottak rám. 1964. február 29. nevezetes nap az életemben, egy délelőtti műsorban bemondóként mutatkozhattam be a képernyőn. A munkámat végeztem becsülettel, a politikával nem foglalkoztam. A családomban és a Kossuth Zsuzsa Gimnáziumban szinte burokból éltem. E védett környezetből kerültem a tévéhez, s olyan szerencsém volt, hogy mindig a munkámról tudtam figyelni. A jól megoldott megbízást már egy másik követte. Soha nem találtam, engem találtak meg a feladatok. A ranglétra fokain nagyon sokat tanultam. Olyan művészeket láthattam a stúdióban, mint Mezei Mária, Kiss Manyi, Honthy Hanna, s mindenkitől ellestem valamit. ►

– A televíziózás aranykorában Kudlik Júlia is egyre ismertebbé vált. Ez nem ment a kollegialitás rovására?

– A sikeres adás előfeltétele az összetartás volt, így mindenki maximálisan koncentrált a feladatára. Ne feledjük, ekkor még egy televízió volt, és az élő adás dominált. Az egész televíziózást egy születéshez hasonlíthatom: sokan bábáskodnak a műsor felett, ha valaki hibázik, oda a csoda. Nagyon kevesen voltunk, és tengernyi feladaton osztoztunk. Mindenki mindenkinek segített, s ha valaki beteg lett, csak a másokra számíthatott. Ez az összetartó léggör a második program beindulása után még jobban erősödött. A fiatalabbak gyakran bejöttek a stúdióba, és figyelték, hogyan is csinálom. A példa erejével tudtunk rájuk hatni.

– Egy ország várta türelmetlenül a Delta vasárnapi adását. A főcím: a korszakalkotó elektronikus zene, a jégmezőn trappoló felfedezők és a kitörő vulkán látványa beivódott a nézők emlékezetébe.

– A Delta műsor új szín volt az életemben. Ugyan bemondói munkának számított, de már a műsorvezetés határait is feszegette. Az összekötő szöveget mindig megtanultam, így jobban éreztem a kapcsolatot a közönséggel. Rádásul soha semmit nem ejtettem ki a számon, amit nem

érttettem. Közeli képben nem lehet hazudni, a néző rögtön meglátja a szememen, ha nem vagyok otthon a témában. Soha nem szégyelltem kérdezni, s ezt méltányolták a kollégáim. Így alapos ismereteket szereztem a lézersugárról, és a csillagvizsgálóban is gyakori vendég voltam.

– Később a könnyű műfajban is megmérettetett, a *Táncdalfesztiválon* Ősz Ferenc humoristával lépett fel.

– Az 1967-es *Táncdalfesztivál* elődöntőjében léphettem ki a színpadra, ekkor tűnt fel Kovács Józsi a *Jöjj vissza hozzám* című dalával. Négy évre rá Ősz Ferenczel vezethetem két éven keresztül a népszerű könnyűzenei seregszemlét. A kiváló humorista szintén a számra írta a szöveget, élmény volt vele dolgozni. Ferenc egyben tesztelte is a leírta-

kat: amin el sem mosolyodtam, azt egyből javította. Volt, hogy az előadás előtt egy órával vehettem csak kézbe a végső változatot. A rémülettől mindent megjegyez az ember, így fejből, papír nélkül mondtam a humoros, vicces párbeszédet rám eső mondatait. Más zenei műsorban is számítottak rám, a Kodály-énekversenyt Tamási Eszterrel felváltva vezettük, 1973-ban az *Arany-páva* népzenei vetélkedőt közvetíthettem Antal Imrével, később a *Röpülj, páva* következett. Az utóbbi nyerte meg 1981-ben a felvidéki Szvorák Katalin.

– A rendszerváltás új feladatokkal is kecsgettette, állatvédőként is megismerhették a nézők.

– A rendszerváltás idején alakult meg a Magyar Televízió belüli Horvát János vezetésével a TV2. Rám is számítottak, és újdonságként a pályámon elkezdtem zenei, politikai témákban riportokat készíteni. Sokszor két műsor között hoztak be szerencsétlen kutyákat, megesejt rajtuk a szívünk, s próbáltunk gazdát ke-

ríteni nekik. Innen jött a *Gazdit keressünk* műsor ötlete. Az elképzelés hamar megvalósult, és a nézők is megszerették a sorozatot. Az epizódok forgatásán szembesültem az állatvédelem mostoha helyzetével, így fogant *Az állatok védelmében* című magazinműsor. Az utóbbiban már a felelős állattartással is tudtunk foglalkozni, állatorvosi témák vetődtek fel, és az állatok helyes táplálására is kitértünk.

– Vendéglátóm kiváló túrós rétesrel várta e sorok íróját. Háziaszonyi tapasztalataira egy műsor, a *Juli suli* is épült.

– Saját családomban érzékeltem, hogy két olyan nemzedék nőtt fel, amelynek tagjai többet találtak a tanáraikkal, mint a hozzátartozóikkal. Így az új fészekrakóknak fogalmuk sem volt a pénzbeosztásról, a bevásárlásról, a háztartásvezetésről. Édesanyám tizennégy éves koromig otthon nevelt, így amikor kiagyaltam a műsor ötletét, volt miből merítenem. Olyan műsorfollyamban gondolkodtam, amelyben a háziaszony éves munkáját hetente mutatnám be. Vasárnaponként a következő hét nap feladataira adtam tippeket, úgy kalkulálva, hogy a hétvége a pihenésé maradjon. Pályáztam az ötletemmel, és 1993. július 4-én adásba került a *Juli suli*. Az adást nagy vita előzte meg az időpontját illetően, de én ragaszkodtam a vasárnap reggel nyolc órai kezdéshez. Nekem lett igazam, a műsor hamar népszerű lett, pici gyerekek pizsamában kavargatták játék lábcsukát, s véget nem érően kérdeztek szüleiktől. Nem kimondottan főzőműsort készítettünk, a szűk félórát családi költségvetés-készítés, orvosi tanácsok, kötés-horgolás, gyereknevelés, divat, a házi növények gondozásának témái színesítették. Az utolsó részt szenteltük a konyhának.

– Szvorák Katalinnal (*címlapunkon*) közös fellépése új színt hozhatott az életébe.

– Valóban, Katalinnal a *Röpülj, páván* találkoztam, azután elváltak útjaik. Az énekművésznővel egy programon futottunk össze újra. Ez idő tájt mutatta be a *Teremtés dicsérete* című lemezét a Péter-Pál-templomban, s felkért a háziaszony szerepére. A rendezvény sikere nyomán más fellépésére is elhívott, s amikor egyszer egy koncertjén a partnerei nem értek rá, egy

A boldogságot nem lehet ajándékba kapni. Egyetlen titka: adni, mindig csak adni...

közös előadást javasolt. Rossz emlékeim voltak a korábbi „beszélgetős meghívásokról”, el sem tudja képzelni, milyen kérdéseket kaptam nyílt színen. A Nemzeti Konzultációs Testülettel az ország minden pontján megfordultam, s felmértem hazánk mentális állapotát. Észleltem, itt mindenki magyarul beszél, halljuk is egymást, de nem értjük. Ennek oka pedig a nem megfelelő kommunikáció. A jó kommunikáció ugyanis kétoldalú! Vagyis nem csak a jó beszélőkészség a fontos. A hallgatni tudás, a másik meghallgatása legalább olyan lényeges. Így de-

rült ki számomra, hogy a hit és remény nélküli cselekedetek szeretethiányhoz, boldogtalansághoz vezetnek. Ahogy Goethe írja: „A boldogságot nem lehet ajándékba kapni. Egyetlen titka: adni, mindig csak adni. Jó szót, bátorítást, mosolyt, hitet és sok-sok önzetlen szeretetet.”

– A nézőkben is partnerre talált a „szeretet hullámhosszán”?

– A szeretet köré épített gondolatmenetem egyben a velem folytatott beszélgetés témáját is meghatározta. A vadidegen emberekkel kezdeményezett párbeszédemből sokat tanultam, az elhangzottakat hasznosítani tudtam a következő fellépésen. Jól döntöttem, e találkozások gyakran az éjszakába nyúltak. Katinak is ezt ajánlottam, s a vele való szereplések léptek a korábbi meghívások helyébe. Lemezt is terveztünk, s Kati átadta a műsor kottáit. Az általa kiválasztott dalok máshol nem fellelhető bölcsességekkel ajándékoznak meg. Amit én prózában fogalmaztam meg, az csendült fel a kottákból. *Szeretettel – dalok és gondolatok* címmel 2013-ban megjelent az első albumunk.

– A *Várakozás* című lemez két évre rá készült el.

– A *Várakozás* a rohanó világunkra adott válasz. Senki nem áll meg egy percre sem, nem tud magában lenni s csendben elgondolkozni. A „nem érünk rá élni” mondás már sajnos nem közhely, valóban elrohannunk rövid életünk mellett. Az advent talán

az az időszak, amely e turbulenciát megszakítja: felkészülünk és várunk. A lemez nem csak az adventről szól. Sokkal személyesebb lett, olyan élményeket osztok meg a hallgatókkal, mint a gyermekkori karácsonyaim. A délvidéki, felvidéki, partiumi és kárpátaljai közönséggel való találkozásaink alkalmával az őszinte tekintetekből láttuk, hogy a szeretet valóban mindnyájunk kincse.

– A „várakozás” szó sokaknak inkább frusztrációt jelent.

– „Légy az, kiből árad a nyugalom. / Légy az, kire nem hat a hatalom. / Nyújtsd oda, hol kéri a kezedet. / S menj oda, hol fázik a szeretet.” Hiszem és vallom Gárdonyi Géza sorait, s igyekszem is ezeknek megfelelően élni és cselekedni. A várakozás nyugalmat jelent, nem tétlenséget. Azt tapasztalom, hogy a mai ember élete betegesen egyoldalú lett. Sokkal többet törődnek önmagukkal, mint a másikkal, többet foglalkoznak a testükkel, mint a lelkükkel, a pillanatnyi teendőkkel, mint az örök érvényűekkel. Emiatt válik szegénnyé az életük, és azt gondolják, hogy ez az állapot a normális. Pedig az életnek nemcsak hossza és széle, de mélysége is van. Úgyhogy én igyekszem azt tenni, ami rám bízott: oda menni, ahol „fázik a szeretet”, és csendes szóval hirdetni a hatalom szeretete helyett a szeretet hatalmát.

– A várakozás jutalma az igazi ünnep.

– A karácsony a szeretet ünneppé nőtt öröme, s ez az érzés azon az estén az egész

világon az égig ér. Nekem ma is ilyen nagybetűs, várva várt jeles nap. Gyermekkoromban csak akkor mehettünk be a szobába, amikor szólt a csengettyű. Tudtuk, az anygalka így jelzi: mindennel elkészültem! Öcsémrel kézen fogva, szájatva néztük a mennyezetig érő csillogó karácsonyfát, amelyen a szikrázó csillagszórók próbálták meghódítani a szobányi fenyőillatot, miközben a *Mennyből az angyal* szólt a lemezjátszóról. Amikor véget ért a zene, és elfogytak a csillagszórók, észrevettük, hogy papagájunk kalitkájából hiányzik a kicsi csengő. És akkor rájöttünk, hogy nem is a Jézuska aranycsengettyűje szólt, hanem apu csilingelt az anygalka helyett. Nem árultuk el, olyan jó és szép volt, hogy még sokáig játszottuk öcsémrel közösen a titkolt szertartást. Idővel persze mindenre fény derült, de ezáltal semmi nem lett rosszabb! Ellenkezőleg, addigra megismertük az örömet, a szeretetet, a jót és a rosszat. Ezek voltak azok az évek, amelyek során belém ivódtak az élethez nélkülözhetetlen illúziók és érzések, amikor már tudtam és még elhittem, hogy a jó mindig jutalmat, a rossz mindig büntetést kap, s hogy idővel mindenki a saját maga anygalkája lesz. Kíváncsi vagyok, hogy „az esztendő leghosszabb napja” mindenkinek örömet, boldogságot és saját anygalkát adjon 2016 karácsonyán!

• DR. CSERMÁK ZOLTÁN

Alkohol az egyházban

Első helyen az úrvacsorát említem. Bizony, Krisztus véréből alkoholtartalmú italban vesszük magunkhoz. Jézus a pészahvacsorán a bor vételénél kijelentette: „Ez az én vérem...” Ezért is szent számunkra a bor. Az Úr szeretett beszélni a szőlőről. Azon is érdemes eltöprengeni, hogy János evangélista Jézus első csodatételeként számol be a kánai menyegzőről. Jézus elment a szerelem ünnepére, evett, ivott, örült, és bizonyára a többi férfival körtáncot is járt. Miután elfogyott a bor, nagy mennyiségű vizet (mintegy száz litert) változtatott át alkoholos itallá. A testről és a pszükhéről tudni nem akaró törvényeskedő hívők szerint ennek a csodának csupán lelki üzenete volt. Minden jézusi csodának van lelki-szellemi értelme, üzenete, de itt az Isten Fia nem ígés lapokat osztogatott, nem imaközösséget szervezett, nem evangelizált, hanem a szerelmeseket és a násznépet megajándékozta mennyei minőségű borral. Ugyanakkor nem nyitott borozót, és nem itatta le az embereket.

Az irgalmas samaritánus olajat és bort öntött az összevert ember sebeire. Pál

apostol tanítványának, Timóteusnak tanácsolja, hogy gyomorbaja miatt éljen egy kevés borral is. (Hány alkoholbeteg idézte már ezt a mondatot!)

Ósidőktől fogva természetettek szőlőt és készítettek bort a különböző kultúrákban, az ószövetségi időkben is az emberek. Sok esetben a fertőzött vizet is helyettesítették vele. A Szentírásban olvashatunk arról, hogyan éltek a borral az étkezéseknél, harctéren, a szerelem idején, különböző élethelyzetekben. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy a Bibliában a borról először Noé részegsége kapcsán olvashatunk. Úgy berúgott szegény pátriárka, hogy minden tekintetben kivetkőzött magából. Sok-sok intést, figyelmeztetést találunk az alkoholfogyasztással kapcsolatban. Álljon itt az egyik legszemléletesebb: „Kinek jaj? Kinek fáj? Kivel veszekednek? Kinek van gondja? Kit vernek véresre hiába? Kinek zavaros a szeme? Azoknak, akik bor mellett mulatnak, és a fűszeres bort kóstolgatni járnak. Ne nézd a bort, hogyan vöröslik, hogyan gyöngyözik a pohárban. Bizony simán lecsúszik az! De végül megcsíp, mint a kígyó, megmar, mint a vi-

pera. Szemed zavaros dolgokat lát, te magad pedig összevissza beszélsz. És olyan leszel, mint aki tenger közepén fekszik, vagy mint aki az árbóckosárban fekszik. Ütöttek engem, de nem fáj, vertek, de nem tudtam róla! Amint fölbredek, folytatom, ugyan ezt keresem.” (Péld 23,29–35)

A legutóbbi missziói konzultáción született meg bennem e jegyzet megírásának a gondolata. Közel húsz éve minden tavasszal találkozunk egyházunk missziói munkaágainak képviselői Piliscsában. Gyakorlattá vált, hogy este a kötetlen beszélgetésre maradnak néhányan egy pohár minőségi bor vagy üdítő mellett. Az alkoholbeteg-mentő misszió munkatársai nem ültek mellénk, mert számukra rossz emlékeket jelentenek az iszogatások. Lehet kezelni az ilyen helyzeteket szeretettel, megértéssel mindkét oldalról. Mi sem szégyelljük, hogy a hosszú, munkás nap végén egy pohárka mellett jó elbeszélgetni, és „ők” is megértik ezt. Ugyanakkor zavart, fájdalmat éreztem magamban. Nagy mélységekből, sokszor gyógyíthatatlan keserves múltból szabadultak ezek a mi testvéreink. Missziós, evangéliu-

mi programon mi, „szabadok” igazán lemondhatunk az alkoholfogyasztásról. Hasonló gondolatokat Pál apostol is megfogalmazott.

Teherré vált számomra az elmúlt években, hogy a társadalmat és benne egyházunkat is pusztító alkoholizmus idején – véleményem szerint – a kelletténél nagyobb hangsúlyt kapnak az alkohollal hirdetett egyházi programok. Legutóbb arról olvastam sajtónkban, hogy a Lutherfeszt evangélikus sörfesztiválon, „sörünnepen” három napon keresztül „korlátlanul” lehetett inni.

Korábban egy faluban tartott ifjúsági konferencián a házaknál elszállásolt kamaszokat a házigazdák pálinkával ébresztették. Magam láttam, hogy saját négy-öt éves fiacskájának is adott a vendéglátó. Valahol a Kárpát-medencében egy-egy lelkészgyűlés végén, az ebédnél bőven fogy a „rövid”, a „hosszú” több fajtája, és a többség autóval megy haza. Fájdalmas hallgatnia a gyülekezetnek a nyelvzsibbadással küzdő lelképász-tort. Egyik hazai (nem evangélikus) gyülekezetben az istentisztelet után a férfiak a lelkészi hivatalban pálinkáznak és boroznak üres gyomorral. Határon túli egyházi gimnáziumban tartott díszebédre úgy lehetett belépni, hogy már az ajtóban kezünkbe adták a teli kupicát. Az asztaloknál bőven folyt a pálinka, bor és sör. Húsz perc alatt kocsmai hangulat lett.

Nem zárkózom el az alkohol fogyasztásától. Szeretem nyári hőségben a friss, hideg sört, este lefekvés előtt egy pohárka vörösbor, vendégfogadáskor kis kupica szilvapálinkát kínálok Bakay Péter barátom sárszentlőrinci terméséből. De nem mindegy, hogy az egyházban mit reklámozunk.

„Azért edd csak örömmel kenyeredet, és idd jókedvvel borodat, mert mindig az volt Isten jóakarata, hogy ezt tedd! Élvezd az

eleinte hétvégeken, majd naponta fogyaszt szeszes italt. Ha kihagyja – hiányzik, nem tud nélküle élni. Eleinte miatta, majd később érte remeg. A remegést csak az egyre több és több ital szünteti.”

Jézus az életet kínálja neked a halál helyett. Válaszd az életet! Ő megszabadít, a megkötöttségedet ő oldja fel, meggyógyít. Megszabadulhatsz a bűn fogságából, és a „spiritus vini”, a „bor lelke” helyett, az

Fájdalmas hallgatnia a gyülekezetnek a nyelvzsibbadással küzdő lelképász-tort. Egyik hazai (nem evangélikus) gyülekezetben az istentisztelet után a férfiak a lelkészi hivatalban pálinkáznak és boroznak üres gyomorral.

életet feleségeddel együtt, akit szeretsz, mulandó életed minden napján, amelyet Isten adott neked a nap alatt...” (Préd 9,7–9) De van határ, és van testvéri féltés, felelősség.

Évtizedek óta látogatom közösségeinket a Kárpát-medencében. Sok életjel mellett látom a gondokat, nyomorúságokat is. Ezekből egy az alkoholbetegség és következményei. Hadd idézzek a szarvasi doktor néni, Sárkány Angyal írásából: „Mikor lesz valaki alkoholista? Ha rendszeresen,

alkohol helyett a Spiritus Sancti, a Szentlélek lesz a vigasztalód. Meggyógyulsz, és védelemet kapsz a fertőzés ellen. „Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek.” (Jn 8,36)

Ha az Úr ma testben megjelenne, én bizony arra kérném nagy alázattal, hogy változtassa tiszta, friss vízzé hazánk irdatlan nagy alkoholtengerét. Csak egy kicsit hagyjon belőle, leginkább a tokajiból.

● SZEVERÉNYI JÁNOS

Táncolunk, tombolázunk, tanulunk

A Katalin-napi evangélikus bálon jártunk

Egy évben egyszer jó értelemben áll bál az evangélikusoknál, hiszen egyházunk immár kilencedik éve tart Katalin-napi jótékonyági eseményt novemberben. A Reformáció és nemzet tematikus év jegyében rendezett idei ünnepség is a tánc, a tombola és a finomságok miatt volt különösen szerethető.

A hagyománnyá vált evangélikus mulatságon most november 19-én sem maradhatott el a jó bor, a jó sör, a finom étel, valamint a jótékonyági tombola és a hajnalba nyúló tánc. De még mindig hiányzik a jó reklám, hogy ne csak egyházi dolgozók érezzék magukénak az alkalmat, hanem az egyház más tagjai is éljenek a lehetőséggel, és egy évben egyszer legyen kedvük kiöltözni, egy jót táncolni, enni és beszélgetni.

Tanuljuk még a bálozást. Lehet, hogy kínosnak tartjuk a nagystélyit, amikor sokan szűkséget szenvednek? Pedig a Katalin-napi evangélikus bálra senki nem a párizsi haute couture divatbemutatók legújabb darabjaiban érkezik, hanem visszafogott, egyszerű, mégis elegáns hosszú ruhában, azért, hogy beszélgessen, jótékonykodjon, és jól érezze magát. Vagy az is a gond, hogy a férfiak nem annyira táncos lábúak? Ma már azonban ez sem lehet akadály, hiszen számos helyen tart-

nak tánctanfolyamot, ahol szinte minden táncot megtanítanak. Ezt bizonyítja az is, hogy a Harmónia táncklub versenytáncosai november 19-én pillanatok alatt megtanították a bécsi keringőt a jelenlévőknek, és így elsőre telt házat varázsoltak a táncparkettre.

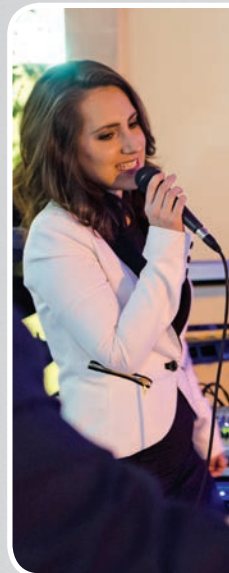
Bár a bálról egyre kevesebbeknek jut eszébe a fiatalság – pedig aki Jane Austen- vagy Brontë-regényeken nőtt fel, úgy gondolhatja, hogy egy bálnál nincs is jobb lehetőség az ismerkedésre. Ez nálunk még nincs így, de már biztató, hogy az idei eseményen jó pár fiatal volt, akik láthatóan jól érezték magukat a lelkesekkel, vidám baráti társaságokkal, evangélikus intézményvezetőkkel tarkított társasági ünnepen.

A műsort ezúttal a soltvadkerteki Kosuth Lajos Evangélikus Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola diákjai adták. Remek ütőhangszeres koncertet és táncbemutatót is tartottak. A borkóstolón a Font Pincészet borait lehetett megismerni, míg a vacsoráért a Rózsák terei Evangélikus Közép-

iskolai Kollégium konyhafőnökét illetve a dicséret.

Ez a bál tehát semmiképpen sem a dőzsölésről, a pénzszerzésről, sokkal inkább a kulturált szórakozásról, a kötetlen együttlétről szól, ezért is lenne érdemes a gyülekezetekben még jobban hirdetni. A Katalin-napi evangélikus bál fénypontja tagadhatatlanul a tombola, amelyet mindenki gyermeki izgalommal vár. Az idei est tombolajegyeiből befolyt százyolcvanegyezer forint a kötcsei Kiskert mintagazdaság tevékenységét támogatja.

● KÉZDI BEÁTA

• Kiss TAMÁS felvételei

Ha minden egész eltörött...

Beszélgetés a Helyreállítás csoport alapítóival

„Csoportunk támaszt nyújt a tagoknak ahhoz, hogy a saját gondolkodásukon változtatni tudjanak annak érdekében, hogy jobb életük legyen annál, mint amiben éppen most vannak” – mutatkozik be honlapján, a helyreallas.hu oldalon a Helyreállítás támogató közösség. A keresztény háttérű csoport immár tíz esztendeje működik Budapesten. A három alapító tag közül kettővel, Margaret Tannerrel és Tóth Juliannával (aki a hétköznapokban a Júlia nevet használja) egy belvárosi kávéházban beszélgettünk.

Elsőként Margaretet kérdeztem arról, ő miként ismerte meg ezt a módszert, illetve miért hozta el Magyarországra.

– Szüleim amerikai magyarok, én az Egyesült Államokban ismertem meg ezt a fajta metodikát, az úgynevezett tizenkét lépéses csoportot. Az előzményekről annyit, hogy felnőttkoromban, huszonnégy-huszonöt évesen tértem meg, és egy karizmatikus gyülekezetben kezdtem buzgón keresni Istent és az ő akarátát: bibliaiskolát végeztem, és számos szolgálatot elváltam. Igazság szerint – mások tanácsát követve – egyre többet és többet... Hogy miért? Mert a többiek azt mondták, így nem fogom érezni azokat a hiányokat és fájdalmakat, amelyek kínoztak, feltehetően azért, mert egy rosszul működő – ma divatos szóval élve diszfunkcionális – családból származom. Ez a gyakorlatban a fizikai és a szóbeli bántalmazást, továbbá az alkoholizmust jelentette. Ám hiába volt a sok szolgálat, én mégsem lettem bolder tőle... Jelenlegi férjem, Joe beszélt

nekem a tizenkét lépéses csoportról. Ennek alapja az Anonim Alkoholisták tizenkét lépéses módszere. A gyülekezetünk vezetőivel egyeztetve, természetesen a lelkesünk tudtával és beleegyezésével, kísérleti jelleggel létrehoztunk egy csoportot, amely azután évekig működött.

– Az Anonim Alkoholisták [AA] első csoportját 1935-ben az Egyesült Államokban alapította két érintett, Bill Wilson és dr. Bob Smith. Programjuk könyv formájában 1939-ben jelent meg. Ebben szó esik a tizenkét lépéses felépülési programról, amely egyebek mellett magába foglalja, hogy az egyén bevallja: tehetetlen az alkohollal szemben, erkölcsi számvetést készít, valamint segítséget kér egy felsőbb erőtől – teszi hozzá az elhangzottakhoz Tóth Júlia.

M. T.: Az AA módszere kicsivel több mint nyolcvan éve sikeresen működik – hiba lenne nem használni a különböző életszakaszokban ezért vagy azért megrekedt vagy épp lelki sebzettségektől szenvedő

dő keresztények gyógyításában, gyógyulásában. Ahogy minden alkalmunk végén el is mondjuk: „Gyertek vissza, mert működik, működik, ha működteted, és működtesd, mert megérdemled.” Azért működik, mert Isten minden problémára és fájdalomra tudja a megoldást, vele be tud következni a hön óhajtott gyógyulás. A helyreállítás. Hiszen a „felsőbb erő” számunkra, keresztények számára természetesen egyértelműen Istent jelenti. Ő az, aki segít, persze csakis akkor, ha engedjük. Elsőként például azzal, hogy elismerjük, bajban vagyunk, és segítségre van szükségünk. Utána pedig a csoport védettségében, biztonságos közegben, ahol magától értődő, hogy az elhangzottakat nem adjuk tovább, szembenézünk önmagunkkal és a nehézségeinkkel.

T. J.: És ez bizony nem könnyű, akkor meg pláne nem, ha be akarunk bújni a Biblia vagy a szolgálatok háta mögé, ezért ezekben a csoportokban kérjük, hogy ne használjanak bibliai kifejezésmódokat. Mindenkit arra biztatunk, hogy ne tagad-

Tóth Júlia

ja le a gondok meglétét, ne meneküljön a problémákkal, illetve az önmagával való szembenézés elől. És ne is másokat hibáztasson, hanem vállalja a felelősséget a saját életéért. Az első három lépés tehát elsegít Istenhez, aki mindnyájunkat ismer és szeret, és aki mindenkit meg tud gyógyítani, és meg is teszi, ha engedjük, és hajlandók vagyunk együtt munkálkodni. A negyedik lépésben pedig leltárt készítünk, önvizsgálatot tartunk. Egyszóval a Helyreállítás olyan önszolgáltató csoport, amelynek spirituális programja van, és segít abban, hogy a mindennapi életünket jobban, teljesebben éljük. Mindenkinek azt javasoljuk, hogy hat alkalmon mindenképp vegyen részt, ezután tudja ki-kik megnyugtatóan eldönteni, neki való-e ez a csoport, vagy sem. Ha valaki úgy határoz, hogy marad, annak azt ajánljuk, hogy aktívan vegyen részt ezeken az egy-egy témán – például kritika, társfüggőség, megbocsátás, féltékenység, és így tovább – tagláló összejöveteleken, majd igyekeznie kell „pici lépéseken” beilleszteni a tanultakat a mindennapokba. Annál, aki kitart, és nem adja fel, látszani is fog majd az eredmény. A számos kedvező tapasztalat és pozitív visszajelzés is ezt bizonyítja.

A kezdetekkel kapcsolatban Margaret-től megtudhattam, hogy férjével 2003 óta élnek Magyarországon, az első években hajléktalanokkal foglalkoztak, majd 2006-ban alapították az első keresztény háttérű tizenkét lépésű csoportot.

Margaret Tanner férjével

port”. A tagok szájhagyomány útján értesültek erről a kezdeményezésről, és jöttek el hozzánk, majd maradtak, ki hosszabb, ki rövidebb ideig, attól függően, ahogyan szükségét érezte.

Hogy hol találhatnak meg bennünket? A Budapesti Szabad Metodista Gyülekezet és az Élet Kenyere Alapítvány működteti a Köz-hely – közösségi helyiség – nevű épü-

pszichológusok, azért néhányan komoly előzetes bibliaiskolai és lelkipásztori képzést kaptunk, és gyakorlatot is szereztünk a magyarországi csoport indítása előtt.

Mindenkinek természetesen nem tudunk segíteni; azoknak, akik nagyon súlyos pszichés problémákkal küzdenek, magunk és a csoport érdekében is azt javasoljuk, hogy keressenek megfelelő szakembert. De vannak olyan tagjaink is, akik egyéni terápiás kezelés mellett járnak hozzánk, és mostanában egyre többször fordul elő, hogy egy-egy pszichológus vagy pszichiáter küldi hozzánk a kliensét. Nem állítjuk, hogy ez az egyedül üdvözítő út, ám az tagadhatatlan tény, hogy sokaknak tudunk valódi segítséget, megújulást nyújtani. Életünkben folyamatban van a helyreállítás: a helyükre kerülnek érzések, kapcsolatok, háttérbe szorulnak függőségek, így elkezdődhet a gyógyulás. Szívvel reméljük, hogy a munkánkat a jövőben is folytatni tudjuk; felekezeti hovatartozástól függetlenül egyre többeknek segítünk abban, hogy megtudják, megértsék: a valódi változáshoz értelmünknek kell megújulnia. És ez ugyan általában nehéz és hosszú folyamat, de érdemes belevágni, hogy kinek-kinek jobb, fájdalomtól, függőségektől mentes, boldogabb élete lehessen – elsődlegesen Isten munkája, valamint a maga igyekezete, illetve a csoport jelentette támasz révén.

● GAZDAG ZSUZSANNA

Először egy tizenhat fős – barátokból, ismerősökből álló – zárt csoportot hoztunk létre, amely nyolc hónapig működött. Ezután jött létre egy úgynevezett „nyílt csoport”. A tagok szájhagyomány útján értesültek erről a kezdeményezésről, és jöttek el hozzánk, majd maradtak, ki hosszabb, ki rövidebb ideig, attól függően, ahogyan szükségét érezte.

– Úgy voltunk vele – mondja –, hogy ha Isten akarja, akkor meglesz... Egy közös barátunk révén találkoztunk Júliával, és azonnal egy hullámhosszon voltunk. Először egy tizenhat fős – barátokból, ismerősökből álló – zárt csoportot hoztunk létre, amely nyolc hónapig működött. Ezután jött létre egy úgynevezett „nyílt cso-

letrészt, amely Újbudán, a Villányi út 44. szám alatt a felekezet istentiszteleteinek és a Helyreállítás csoport heti, kedd esti találkozóinak is otthont ad. Tagdíj nincs, de mivel költségeink vannak, felajánlásokat köszönettel elfogadunk. Néhány fős vezető csapat koordinálja ezeket az alkalmakat. Bár nem vagyunk pszichiáterek vagy

Időutazás Melbourne-be

Ne hagyjátok el magatokat! – mondta Al Oerter, a négyszeres olimpiai bajnok diszkoszvető

A Veritas Történetkutató Intézet november 28-án konferenciát rendezett az 1956-os melbourne-i olimpiáról az Ország-ház felsőházi termében. Többek között Schmitt Pál, Kiss Dávid, Szabó Lajos, Rácz János, Sákovicsné Dömölky Lídia és az alábbi sorok írója tartott előadást a magyarok számára különösen emlékezetes ötkarikás világversenyéről.

Az 1956-os melbourne-i olimpia egyszeri volt és megismételhetetlen. Váratlan és hihetetlen. Boldogító és elszomorító. Attól függően persze, hogy honnan nézzük. Az újságíró, akinek megadatott, hogy az ötven évvel későbbi időutazásra a sportküldöttséggel tartson, élvezte a barátságukat, a közelségüket, emlékeik morzsalékait. A versenyzőnek, aki visszakocogott arra a helyre, ahol ifjontin vítézkedett, ahol kipróbálta erejét, és célba ért, ajándék volt az időskor küszöbén az álomba ringató felfedezés: volt egyszer valaki!

Erővel látni

Az utazás Melbourne-be az egykori résztvevőkkel, a még élőkkel, az úgy-ahogy egészségesekkel mély nyomot hagyott

azokban, akik még hisznek a kegyelem gyümölcsében. Nincs boldogítóbb érzés annál, mint amikor az öreg bajnok visszamegy fiatalkori sikereinek színhelyére – ha kell, a világ végére –, és néhány órára visszafiatalodik attól, amit a hely szelleme és a találkozás nyújt.

Ez történt most is, amikor az 1956-os melbourne-i olimpia magyar résztvevőinek egy kisebb csoportja – a bátrak csapata – kiutazott Ausztráliába, hogy más országok egykori résztvevőivel egyetemben megemlékezzen egy szívszaggató olimpia lelket emésztő óráiról, amelyek megosztották a figyelmet a versenyek és a haza, a sportolók jelene és jövője között. Két hét Ausztráliában ötven évvel az olimpia után – a bajnok most már élete végéig bőjtöl belőle.

Erővel látni, erővel érezni – ez az újabb találkozás fő motívuma. Farkas Imre, a Hunics Józseffel párban tízezer méteren

bronzérmes kenus később így vall: „Kihívás és bizonyos értelemben megpróbáltatás volt ide újra elutazni, de az élmény kárpótolt mindenért. Nem gondoltam, hogy ezt megérem...”

Egyikük sem gondolta. Belenőni az évek számába s aztán gondolatban visszafiatalodni: lehet, hogy ez intenzívebb, mint fiatalnak lenni?

Felvonulás az egykori olimpiai stadionban. A stadion már nem az, ami volt. Többször átépítették, átalakult. Ma a krikettnek és az amerikai futballnak ad otthont. A nézőtér egy karéjban öt-hétezer érdeklődő. A zöld fűvön fehér székek. Ezekre ülnek majd le a bevonulók. Megismétlődik, ami egykoron kiváltotta a világ csodálatát. Újra felcsendül az olimpiai himnusz. Ausztrál lányok lejtik a táncot a stilizált görög oszlopok között. Az olimpiai láng útja 1956-ban a nagy kivetítőn. És a stadionba egyszer csak bevonulnak a még élő, egykori lángvivők. Felizzik a tekintet, áttüzesedik a szív. A megbecsülés jele a jelenlétük. Frissek, fiatalok, ahogy fél évszázaddal ezelőtt. Lassan gördülnek be utánuk a Holden autók.

Huszonnégy zászló mögött

A kivetítőn az olimpiai falu 1956-ban. A szovjet sportolók melegítőjén premier plámban az CCCP felirat. Jeney László, az aranyérmes vízilabdacsapat 2006 áprilisában elhunyt tagja mondta korábban: „Az a négy betű, CCCP az események ismeretében olyan undort keltett bennünk, legalábbis bennem, hogy egyszerűen levegőnek néztük őket. Bár néhány játékos most azt mondja utólag, hogy beszéltünk azért velük, de én – emlékezetem szerint – nem álltam szóba egyikükkel sem. Sőt... Bár nem tudom, mai szemmel talán elítélendő... Kuc nyert a stadionban, és utána ugye eljátszották a himnuszt. Az akkori érzéseink és gondolataink tükrében kell visszagondolni arra, hogy néhányan ott a himnusznál nem álltunk fel.”

Gyarmati Dezső, kezében a magyar zászlóval, mellette balra Tumpek György

FOTÓK: A SZERZŐ ARCHIVUMÁBÓL

Papp László és az amerikai Torres a ringben (1956, Melbourne)

És jönnek maguk az ősz hajú sportolók. A kivétítőn az 1956-os filmkockák. A valóságban is behozták valamennyi részt vevő ország zászlaját a stadionba. Ám csak huszonnégy zászló mögött menetelnek sportolók, összesen háromszázan, az öregség drámai ellenpontjaival. Többen tolószékben vagy mankókkal. Labirintusban. Tágas és egyenes folyosó nélkül, egyenetlen szívveréssel. És mégis: az arcuk sugárzik, az öröm hajójában úsznak. Megérték ezt a napot!

Az első nagyobb küldöttség a briteké. De a finneket például csak egy sportoló képviseli.

1956-ban a magyar csapat zászlaját Csermák József, Helsinki olimpiai bajnoka vitte, látjuk a kivétítőn. 2006-ban a magyar zászló mögött elsőként Szigeti Zoltán világbajnok kajakos tolószékben kerekedik. (2007-ben távozott az élők sorából.)

Néhány nappal később irány az egykori olimpiai falu. Az izgalom egyre nő, amikor begördülünk a képzeletbeli kapun. Mert már se kapu, se falu, semmilyen oszlop vagy tábla, egyéb tárgyi emlék nem hirdeti, hogy ezen a helyen, a németek alapította Heidelbergben a sportolók nagy családja táborozott. Egyik-másik házacská még áll, de átszabva, kifordítva, a legtöbbször helyén azonban új épült a polgárok kívánsága szerint. Marad a fantázia, amely a dolgokat a maguk egyediségében és egyszerűségében ragadja meg. A kacskaringós utcácskák elvezetnek a helyhez, közel a „bejárat-hoz”, ahol a magyar csapat szállása volt. Itt áll meg az autóbusz a melbourne-i magyarok koszorújától övezve.

Megható a pillanat, ahogy az öregedő bajnokok leszállnak a járműről, és körbe-

hordják tekintetüket a semmin. Vajon mi jár a fejükben? Ötven évvel ezelőtt éjszánként a telefon mellett ült valaki, és próbált Pestről hírt kapni, s ha sikerült, rögtön megosztották egymással. Nagy beszélgetések mondatfoszlányait vitte a szél, beszélgetéseiket, amelyek arról szóltak: kint maradjanak, vagy hazajöjjenek? S aztán együtt sírtak, amikor valamelyikük úgy döntött, hogy kipróbálja a latin bölcsesség, az „audentes fortuna iuvat” – a merészeknek kedvez a szerencse – igazát, és kint marad.

A magyar sportcsapat aranyozott emléktáblát leplez le a téren, amely angol és magyar nyelven adja tudtul, hogy ezen a helyen volt fél évszázaddal ezelőtt a magyar csapat szállása. Az időutazás feltépi a régi sebeket. Ahol csak lehet, felzaklat, cibál és tép, aztán megáll az inga. Felülkerekedik a megnyugvás, a beletörődés.

A vívóversenyek egykori színhelyén, St. Kildában mennénk be a városháza gyönyörű termébe, ahol a vívóversenyek zajlottak, de a terem nincs többé. Feldarabolták, ahogy az ötvenes évek Magyarországon a nagypolgári lakásokat, albérleteket kreálva belőlük. Marad a közös fénykép az épület bejárata előtt a lépcsőn és a pillanatban rejlő gondolat, amely mégiscsak a legnagyobb erő a világon.

Víz a parkett helyén

Ballarat másfél órás vonatút Melbourne-től. Ide is zarándokút vezet, a kajak-kenu és az evezősversenyek színhelyére.

„Ballarat döbbenet! – mondja Farkas Imre kenus. – Azóta kettős látásban szenvedek. Ami ötven évvel ezelőtt élmény és lát-

vány volt, az mára teljesen megváltozott. Ez itt abban nyilvánult meg, hogy ez a csodálatos tó és környéke is pusztulásnak indult: nincs benne víz! Én mint vízi ember nagy krátert találtam a helyén.”

Nem a tévedéseink, hanem az illúzióink miatt szenvedünk. Farkas Imre is szenved. Aztán hátat fordít a valamikori tó helyének, és boldogtalanságában szótlán lesz. Nem ő az egyetlen, akit a képzeletbeli árnyak Melbourne-ben üldöznek.

A tornaversenyek színhelyén ma Art Centrum van. Úgy szemléljük az épületet, mint egy előkelő idegent. Az akkori bajnokoknak semmi közük sincs hozzá.

A valamikori úszócsarnokban legalább a tetőszerkezetet a helyén találjuk, de a vi-zes sportok helyett labdajátékot üznek benne. Tumpek György, a delfinkirály, a kétszáz méteres pillangóúszás bronzérmese így is vizet lát a parkett helyén. „A 2-es pályán rajtoltam – mondja. – De eltaktikáztam a versenyt. Nem volt nagy állóképességem, viszont gyors voltam. Át kellett állnom arra a taktikára, hogy a végére is maradjon erőm. Elengedtem őket, és mire százötvennél észhez tértem, addigra már tetemes előnyük volt. Hátulról robbantam rájuk. Ha előbb tudok robbantani... Most keseredtem el igazán...”

Csalás és ámitás? Csak a fogadtatás igaz, hogy a Crow kaszinóban az ír Delany, az ezeröttszázas olimpiai bajnok átöleli a középtávfutó Táborit, és elrebege: „De jól nézel ki!” Ahogy a későbbi olimpiai győztes, a birkózó Polyák Imre (2010 óta ő sincs már életben) maga elé meredve izzással mondja: „Ha valamit egyszer megfogadtam, azt végig is vittem.” Ahogy Korondi Margit, az aranyérmes tornászcsapat tagja csillogó szemmel állítja, élete legboldogabb pillanatainak sűrítőmánya ez a közösen eltöltött néhány nap. Ahogy Al Oerter négyszeres amerikai diszkoszvető olimpiai bajnok a mikrofonba kiáltja: „Ne hagyjátok el magatokat!” (2007-ben, egy évvel később ő is itt hagyott bennünket...)

Ne hagyjátok el magatokat! Kemény szavak. Befejezésül Pilinszky Jánost idézem: „Az igazi ajándék életünk, létünk, testünk élő darabkája – mondja *Egy költő naplójából* című írásában. – Jelkép ugyan, de ha megfelelő módon adjuk: valóban él és tovább él. Ha jól adjuk és jól fogadjuk: titokzatos erőre kap. Tovább él, megszüpül, sorsa lesz. Erre gondoltam idén gyertyagyújtáskor.”

Ehhez segített hozzá a 2006-os időutazás vissza Melbourne-be.

● KŐ ANDRÁS

Forradalom ihlette szimfónia

Lajtha László művével ünnepelték 56-ot Párizsban

Az Óbudai Danubia Zenekar november 15-én a párizsi Maison de la Radióban szólaltatta meg Lajtha László VII., forradalmi szimfóniáját. Az ünnepi esten előadásukban elhangzott Beethoven Egmont-nyitánya és – Balázs János zongoraművész közreműködésével – Bartók III. zongoraversenye is. Egybehangzó vélemények szerint az 1956-os forradalom hatvanadik évfordulójához kapcsolódó külföldi programok egyik csúcspontja volt ez a párizsi koncert, amelynek létrejöttét az 1956-os Emlékbizottság támogatta.

Franciaország jól ismeri a magyar zeneszerzőt, Lajtha Lászlót, aki 1911 és 1913 között hónapokat töltött Párizsban. Debussy, Ravel és Stravinsky éppúgy nagy hatással volt rá, mint a Schola Cantorumban (felsőfokú művészeti képzést nyújtó intézmény) töltött tanórák,

akit ez a megtiszteltetés ért. Székfoglalóját csak 1962-ben tarthatta meg, tizennégy évig ugyanis nem hagyhatta el Magyarországot. Szimfóniáit és egyéb zenekari, kamarazenei műveit számos alkalommal mutatták be Franciaországban.

Az op. 63-as VII. szimfóniát az 1956-os forradalom eseményei ihlették. Laj-

zeneszerző a francia forradalom eszméit idézte meg. Az elnyomott magyar nép Istenhez való könyörgéseként pedig Erkel *Himnuszának* hangjai is megszólalnak. A szimfónia ősbemutatója Párizsban volt 1958. április 26-án, a Magyar Rádió Zenekarát a Salle Pleyelben Lehel György vezényelte. Magyarországon először 1959. február 16-án adta elő a Ferencsik János vezette Állami Hangversenyzenekar.

Az Óbudai Danubia Zenekart Héja Domonkos alapította 1993-ban, többségében a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola növendékeiből. A zenekar 2011-től három évig a Nemzeti Ifjúsági Zenekar nevet viselte. Olyan neves karmesterek álltak az élén, mint Jurij Szimonov és Kobajasi Kenicsiró. 2013-ban Hámori Máté lett a művészeti vezető, és új arculatot adott az együttesnek. Ifjúsági sorozatukkal az általános iskolás gyerekeket célozzák meg, az *Egy hét a Danubiával* intenzív programot pedig a gimnazistáknak ajánlják.

A zenekar 2016-os évadjának mottója: „Szabadok vagyunk.” Hámori Máté és zenészei a koncerteken arra keresték a választ, hogyan lehet az egyén szabad, hogyan tudja megélni szabadságát a művészetben, és hogyan tudja megélni szabadságát egy nép, ha kell, egy forradalom útján. Nehezen lehetett volna Lajtha 56-os forradalmi szimfóniájánál témába vágóbb művet találni. És ugyancsak nehezen lehetett volna a művészi, erkölcsi és szellemi szabadság eszméjében élő és alkotó magyar zeneszerzőre jobb példát találni Lajtha Lászlónál. Elveit soha fel nem adva, következetesen utasított vissza mindent, ami a szabadság eszméjével ellentétes.

• RÉBAY ORSOLYA

amelyeken régi zenei ismereteit bővítette. 1928-ban állandó francia kiadóra tett szert, a párizsi Leduc céggel kötött szerződést. A Magyarországon 1949-től el lehetetlenített zeneszerző folyamatos munkakapcsolatban állt a Leduc családdal, ez megvédte attól, hogy hatósági nyomásra Sztálin-kantátát és egyéb realista-optimista műveket kelljen komponálnia.

Az 1932-ben megalakult párizsi Triton Társaságnak Schönberg, Stravinsky, Bartók mellett Lajtha is tagja lett. A kamarazenét felkaroló társaság Lajtha III. vonósnégyesével mutatkozott be. A művészt 1955-ben levelező tagjává választotta a Francia Akadémia, ő lett az első magyar zeneszerző,

thát ekkor már évek óta háttérbe szorították, állásait elvesztette, műveit letiltották. Egyedül népzenei kutatómunkáját voltak hajlandók elismerni, amiért 1951-ben Kossuth-díjat kapott. A díjjal járó pénzösszeget nem is tartotta meg, szétosztotta rászoruló művésztársai között. Az 1957-ben komponált szimfóniának Lajtha eredetileg az *Ősz* alcímet szánta, de végül – mint a forradalomra való túl egyértelmű utalást – visszavonta. A fiához írott levélben azt a reményét fejezte ki, hogy egyszer talán *Revolution's Symphony (A forradalom szimfóniája)* lesz a címe.

A tragikus hangulatú műben felismerhető a *Marseillaise* dallama, amellyel a

Óráról órára '56

Dokumentumfilm-bemutató Békéscsabán

Kevéssel az elkészülte előtt, próbavetítésként, a Békéscsabai Szeberényi Gusztáv Adolf Evangélikus Gimnáziumban került a nézők elé az Óráról órára '56 című dokumentumfilm. A bemutatóra a Viharsarokba látogatott az író-rendező Molnár Csaba is.

Az egyórás filmalkotás különlegessége, hogy a budapesti utcákon és az ország más részén készített korabeli filmfelvételek és fotográfiák adják a képi világot, míg a hang – a politikai eseményeket elmagyarázó narrátorén kívül – kizárólag a Magyar Rádió Kossuth adóján és a későbbi Szabad Kossuth Rádióban elhangzott hírekből, riportokból és interjúrészletekből származik.

Az alkotó egyik szándéka az volt, hogy a néző megértse és át is élje: a forradalomból szabadságharcba átment események óráiban az embereknek nagyon nehéz volt a tájékozódás. Ellentétes, sokszor manipulatív félinformációkat, hazugságokat hallhattak hír gyanánt. A politikai vezetés kapkodott, az események önálló életre keltek. A 21. századi emberek – köztük a

békéscsabai vetítésen nagy számban részt vevő, érdeklődő gimnazisták – fel sem tudják fogni, mekkora volt az információs káosz. A legtöbben egyszerűen csak belesodrótak a forradalmi eseményekbe. Az erősebb családi és mentális háttérrel rendelkezőkből, a sokat szenvedettekből, a bátrabbakból pedig a szabadságharcosok lettek. A történelem a fejük fölött, mégis velük együtt íródott.

„Az volt a célom, hogy a film nézője egyben, egyetlen jól meghúzott ívként láthassa a forradalmat és a szabadságharcot. Ne csupán számadatokat ismerjen meg, politikai elemzések adathalmazát kapja, hanem az archív anyagok erős elhithető erejének segítségével maga is érzelmileg részese lehessen elejétől a végéig ezeknek

a nagyszerű és felemelő napoknak. Elemi erővel hasson rá az ország, a szabadság elárulása, a szabadságharc jól szervezett, kegyetlen leverése” – mondta el lapunknak Molnár Csaba.

Az alkotó a dokumentumfilm elkészítésére a Zsigmond Vilmos dokumentumfilm-pályázaton nyert anyagi támogatást. Kár, hogy ennek folyósítását ahhoz kötötték, hogy az alkotást mozikban és televíziókban nem lehet bemutatni. Csak zárt körű vetítéseken lesz látható.

A film korábban kevésbé látott – amerikai archívumokból megszerzett – filmrészletek mellett százötvenhét fotográfiát is bemutat, melyeket magyarországi és külföldi gyűjteményekből vásároltak meg.

Molnár Csaba a békéscsabai bemutató után elmondta, hogy számos homályos terület van még 1956-tal kapcsolatban, sok a kutatni- és bemutatnivaló. A szemtanúkkal, túlélőkkel való interjúk készítése elodázhatatlan, hogy minél teljesebb képünk legyen a történelekről. Különösen keveset tudni a vidéki városok 56-járól.

Ezért is volt örömteli, hogy eljött a mostani vetítésre Papp István, aki a gimnázium diákjaként sodródott a csabai forradalmi eseményekbe hatvan esztendője. Mint elmondta, ennyi idő múltán is azt érzi, hogy bizonytalanság, bizalmatlanság és félelem van a 20. századi jelenségek és események médiabeli megjelenítésekor, még a közmédiában is. A múltat nem sikerült feltárni, de egy-egy szeletét az ilyen filmek képesek bemutatni a későbbi generációk számára.

A film egyfajta tisztelgés a névvel sosem emlegetett hősök, a mindennapokban helytálló „kisemberek” előtt.

„Azok is hősök, aki úgy szállnak szembe a leigázó erővel, hogy van egy kicsi esély a győzelemre. Am még ennél is nagyobb hősök 56 hősei, akiknek nemzetközileg is tudottan semmi, de semmi esélyük nem volt a világ akkoriban legnagyobb szárazföldi hadserege ellen. Mégis kiálltak a szabadságért. Ez az egyik legfontosabb üzenet, amit tovább kell adni nemzedékről nemzedékre” – foglalta össze a film célját Molnár Csaba rendező.

● SZEGFŰ KATALIN

„Isten ajándéka volt ez a két és fél év”

Beszélgetés a gulágról Brebovszky Gyuláné Radnóti Ilonával

A Magyarországról a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszermunkások internálásának hetvenedik évfordulója alkalmából Magyarország kormánya 2015-ben gulágmentéséről hirdetett. Az emlékezéssorozatot 2017. február 25-ig meghosszabbították. A még élő elhurcoltak emléklapot vehettek át az emberi erőforrások miniszterének, egyben az emlékéért felelős bizottság elnökének, Balog Zoltánnak az aláírásával. A címzetek között van a négy éve elhunyt evangélikus lelkész, Brebovszky Gyula özvegye, Radnóti Ilona is, vele beszélgettem hűvösvölgyi otthonában.

A második világháború végén és utána hazánkban mintegy nyolcszáz ezer embert hurcoltak úgynevezett málenkij robotra, azaz kis munkára szovjet bányákba, építkezésekre, háború utáni romeltakarításra. Negyedik ott pusztult, többségük jeltelen sírokban fekszik.

– Ilonka néni két és fél évet töltött egy szovjet szénbánya lágerében, a Donyec-medencében, Novosahtyinszkban. Hogyan került oda?

– Mezőberénybe már 1944-ben bejöttek az oroszok, 1945. január 6-án pedig több mint ötszáz német származású embert vittek ki a városból. Köztük engem is, mert édesanyámat Wagner Máriának hívták. A családból csak engem vittek el, mert a gyerekek közül csak én voltam otthon. Az egyik bátyám katonatisztként a fronton szolgált, a másik bátyám elment Mezőberényből, a nővérem pedig Németországban volt. Kényszermunkára a tizennyolc év feletti fiatalokat választották ki. Én hiába mondtam, hogy csak tizenhét vagyok, azt mondták: „Nem baj, egészséges vagy.” Mondtam, hogy én magyar vagyok. „De az anyád német származású” – volt a válasz. Úgyhogy tetszett vagy nem tetszett, mennem kellett. És azzal zsaroltak, hogy ha megszököm, a szüleimet viszik el.

– Mit mondtak, miért kell a Szovjetunióba menniük?

– Az indulás előtt a szállodában kellett gyülekeznünk, ahol, azt hiszem, két napig voltunk. Ott kihallgattak, majd azt mondták, hogy elvisznek minket egy kis munkára kisegíteni az oroszokat. Ez volt a málenkij robot. A „kis munka” nekünk, mezőberényieknek két és fél évig tartott.

– Hogyan zajlott az utazás?

– Először Gyulára vittek át bennünket, majd tehervagonokban közel három hétig utaztunk a Szovjetunióba. Egész idő alatt nem kaptunk ennivalót, azt ettük, amit magunkkal vittünk. Ezekben a tehervagonokban úgy összezsúfoltak minket – lehetünk vagy százan benne –, hogy csak ülni volt helyünk. Viszont vittünk párnát. WC nem volt, ezért egy helyen kivágtuk a padló alját, ülökének pedig egy kivágott fenekű vödört tettünk rá. Embertelen és megalázó, de amikor az ember benne van egy ilyen helyzetben, akkor már mindegy.

– Amikor megérkeztek, mi várt az elgyötört csapatra?

– Minket egy szénbányához vittek, a szállásunk úgy négy kilométerre volt tőle. Külön ajándék volt a számunkra, hogy a táborban három épület volt: külön a nőknek, külön a férfiaknak, és a harmadikban működött a konyha meg az ebédlő. Ezt valójában még a németek építették. Egy szobában huszonnyolcan háltunk emeletes priccseken, közepesen folyosó.

– Mi volt a munkájuk?

– Két turnusban jártunk a bányába dolgozni: reggel nyolctól este nyolcig, vagy este nyolctól reggel nyolcig. Én először csillés voltam – ugyanis nem csak férfiakat küldtek le. Egyedül kellett tolni az üres vagy a szénnel teli csillét. Ha a felszínre voltam beosztva, télen különösen nehezen viseltem el a hideget. Az utolsó másfél évben szemet pakoltam teherautókra. Négyesével dolgoztunk együtt: ketten elől, ketten hátul lapátoltuk fel a bányából felhozott szemet, ami télen, a nagy hidegben jól összefagyott, így először szét kellett verni. Négyünknek napjában tizenhat-tizenkilenc teherautót kellett megpakolnia. Munka közben addig volt csak egy kis pihenő, amíg nem jött a következő autó. Amikor azonban egymás után jöttek, akkor semmi.

– Mit ettek?

– Kosztot reggel és este, a munka előtt és után kaptunk. Káposztalevest meg rizspótló hántolt búzát, *burizst* ettünk, és három napra járt egy kenyér. Ezt elharm-

doltuk: két részt elzártunk, nehogy egyszerre megegyük. Mindig nagyon éhesek voltunk ugyanis. Előfordult, hogy kapunk egy-egy kis halszeletet is. Már egy éve voltunk ott, amikor megmondták a tábor őrei, hogy a munkánkért fizet a bánya, de a pénzt azért nem kapjuk meg, mert azt ők a kosztunkra és a szállásunkra használják fel. Végül valaki csak elintézte, hogy kapjunk öt vagy tíz rubelt. Így aztán – nagyon ritkán – tudtam magamnak venni kukoricamálét, ez volt a torta...

– Hogyan lehetett bírni ezt a nehéz fizikai munkát ilyen rossz élelmézzel?

– Nagyon nehezen. Amíg ott voltam, ötven temetés volt. Általában fiatalok haltak meg azért, mert éheztek. A temetésre csak a hozzátartozóknak volt szabad kimenüük. De én nagyon kíváncsi voltam, úgyhogy egyszer az egyik ismerősére kimentem. Egy gödröt ástak, és úgy, ahogy volt, beletették a halottat, majd ráhúzták a földet. Semmi több. Mi csináltunk egy kis keresztet, és ha lehetett, kiküldtük. De ezek jeltelen sírok voltak, sokat nem találtak meg azóta se. Aki megszökött – általában fiatalok –, azokat mind visszahozták. Az volt a büntetésük, hogy hideg vízben kellett kint állniuk két napig; télen persze a víz befagyott. Teljesen tönkrementek. Az embertelenséghez az is hozzátartozott, hogy a nevünk egyetlenegyszer sem hangzott el, csak a számunk. 858 – ez volt az én számom. Minden sorakozónál csak ennyit mondtak oroszul: 858.

– És a ruha? Milyen munkaruhát adtak?

– Télen kaptunk nadrágot, csizmát, pu-fajkát, sapkát, kesztyűt – másképp nem is tudtunk volna dolgozni. Ezek mind használt ruhák voltak. Nyáron a saját ruháinkban voltunk.

– Gondolom, szigorú volt a napirend.

– Úgy emlékszem, amikor a reggeli műszakban dolgoztunk, öt-hat óra körül volt az ébresztő, nyolc órára kellett gyalog a munkahelyre érniük, ami a szállástól körülbelül négy kilométerre volt. Esőben, sárban, hóban – nem számított, menni kellett. Az oszlop elején is, hátulján is katona kísért minket. Este nyolckor indulunk vissza a szállásra teljesen szénporosan, feketén. Szerencsére volt egy olyan terem, ahol meleg vízben meg tudtunk mosakodni. Addig nem is kaptunk enni, amíg nem mosakodtunk meg. A külső ruhákat nem mostuk, de a többi igen. Persze alig volt egy-két alsóneműnk.

– Télen mennyire volt hideg a szálláson?

– Nem fáztunk, mert építettünk egy sparheltet, és abba raktuk a lopott szénét. A minket őrző katonáknak sem volt szénük, úgyhogy nekik is mi loptuk. Mindig kikutatták a zsebeinket, hogy hoztunk-e. Ha csak az egyik zsebemben volt, azt elvették, ha mindkettőben, akkor az egyiket megtarthattam. De a nyár sem volt könnyebb, mert a szoba tele volt poloskával. Ezért bármilyen meleg volt is kint, nem nyithattunk ablakot, hogy ne jöjjön be még több, mert annyira csíptek, hogy nem tudtunk tőlük aludni.

– Amikor beteg lett valaki, például megfázott, kapott valamilyen ellátást?

– Semmit. És csak az a beteg maradhatott otthon, aki nem tudott mozdulni, vagy akinek negyvenfokos láza volt. De kórházba senkit sem vittek: vagy meggyógyult, vagy meghalt. Gyuláról volt velünk egy ápolónő, őt állították oda, mert ő többet tudott, mint az a lágerorvos, aki néha eljött. Nemcsak a hideg, a nehéz fizikai munka és az éhezés gyengített bennünket, hanem az is, hogy egyáltalán nem volt se ünnepnap, se szabadnap. Amikor szabadnapunk lett volna, akkor elvittek bennünket kolhozba mezőgazdasági munkát végezni. Vagy ki kellett pakolnunk a szobát, hogy kimeszeljük, kitakarítsuk. Úgyhogy se karácsony, se semmilyen más ünnepnap nem volt.

– Az otthoniakkal azért lehetett levelezni?

– Másfél év után írhattunk. Én másfél évig semmit nem tudtam az otthoniakról, pedig majdnem mindennap írtak. A későbbiekben is csak két-három levelet kaptam meg.

– Oroszul mennyire tanult meg?

– Csak amit nagyon muszáj volt, mert én nem akartam megtanulni ezt a nyelvet. Két könyvet vittem magammal: Petőfi Sándor összes költeményeit meg az evangélikus énekeskönyvet. Ezekből éltem, és az imádságból. Hiszem, hogy ez utóbbinak köszönhetem azt is, hogy élve hazajöhöttem.

– Hogyan engedték el a táborból?

– Annyira ki voltam fáradva, hogy nem ment már a munka. A többiek dolgoztak helyettem, amit nem volt szabad. Semmi reményünk nem volt, hogy valaha is hazajutunk. Máskor is imádkoztam, de úgy, mint akkor, azóta is csak nagyon ritkán: „Istenem, te tudod, hogy nem megy tovább!” És akkor jött a hír 47 júliusában, hogy a mezőberényiek hazamennek! Számomra ez egy külön csoda volt. Akik maradtak, azok még egy évet ráhúztak – én azt már nem éltem volna túl.

– Ugyanolyan rossz volt a hazaút is, mint az odaút?

– Induláskor ábécérend szerint sorakoztunk. A két és fél év alatt akkor hangzott el először a nevem... Majd újra tehergombokba pakoltak bennünket, de akkor már néha kaptunk enni is. Debrecenbe érve kipakoltak bennünket a vonatból, a debreceniek pedig étellel vártak, és lehetett hazatávirotozni, hogy reggel öt órakor érkezünk. Másnap aztán nagy tömeg várt ránk a mezőberényi állomáson. Mikor megláttak minket, mindenki sírt, mindenki nagyon kedves volt, és nagy szeretettel fogadtak.

– Miként találkozott újra a családdal?

– Engem a bátyám várt a vonatonál, aztán együtt mentünk haza. A szüleim kint álltak a kapuban, de elég messze voltunk még tőlük, amikor anyám elsírta magát: „Nem hozza Icát Marci! Valaki más sal jön.” Annyira lefogytam ugyanis, hogy nem ismertek meg. Aztán amikor odaértem, mondtam, hogy én vagyok. Addig be nem mentem a házba, amíg le nem vettem még az udvaron mindent magamról, és meg nem mosakodtam. Ugyanis akkor már két hete nem tisztálkodtunk. Megmosakodtam, tiszta ruhát vettem, kicsit pihentem... Másnap reggel nyolckor már ott voltunk a templomban mindannyian, és hálát adtunk Istennek.

– Szokott álmodni a málenkij robotról?

– Nem. Amikor hazajöttem, eljártam a gyülekezetbe, aztán részt vettem egy gyenesdiási konferencián. Amit ott átéltem, attól olyan boldog voltam, hogy az elmondhatatlan. És attól kezdve nem rémálomként, hanem ajándékként gondoltam erre az időszakra. Most azt mondom, hogy Isten ajándéka volt ez a két és fél év, mert ott mindent megtanultam: lemondani, alkalmazkodni és elégedettnek lenni azzal, amim van. Elmondhatom: az Úristen lépésről lépésre irányította az életemet. Mezőberényben, a német templom mellett van egy emlékoszlop, aminek a tetején egy bányászlámpás látható. Ott minden évben megemlékeznek a málenkij robotra elhurcoltakról. De én, ahogy az előbb már mondtam, úgy tekintek vissza, hogy ami velem történt, az az Isten akaratát volt. Ha Mezőberényben maradok, nem találkozhattam volna a férjemmel sem. Életem egyik legszebb ajándéka pedig az volt, hogy papné lehettem.

● BODA ZSUZSA

Szenvedő Jób a vásznon

Kunffy Lajos festménye és sorsának fordulatai

Számos önarckép, csendélet, paraszti témájú zsánerkép fűződik Kunffy Lajos festőművész nevéhez. Sokak számára ismerősek lehetnek a vidéki nép mindennapjait, ünnepeit ábrázoló jellegzetes festményei. De maradandót alkotott biblikus témájú alkotásaival is, mint az 1895-ben készített Jeremiás prófétával vagy a százhusz évvel ezelőtt született Jóbbal. Utóbbi Kunffy legismertebb, emblematikus műve lett.

Kunffy Lajos, a múlt századforduló és a 20. század első fele magyar festészetének jelentős alakja kossuthi hagyományokat őrző, jómódú somogyi zsidó kereskedő-földbirtokos família gyermekeként látta meg a napvilágot 1869-ben Orciban. Jogi tanulmányokat, illetve ezzel párhuzamosan művészeti tanulmányokat is folytatott. Tanult Hollósy Simon müncheni magániskolájában és a párizsi Julian Akadémián is. Ezután hosszabb ideig állandó műtermet tartott fenn a francia fővárosban, mígnem 1900-ban Budapestre, majd végül Somogytúrra költözött, ahol nemcsak a művészetben, de a gazdálkodásban is jeleskedett: halastavakkal, szőlészettel, tehenészettel, hengermalommal felszerelt, jól működő birtoka sok helyi és vidéki embernek adott kenyeret.

Falnak fordított mű

A Biblia egyik legnevezetesebb, a Kr. e. 5–3. század között keletkezett ószövetségi irata, a zsidó bölcsességi irodalom kiemelkedő alkotása nem véletlenül érinthette meg az akkor huszonnégy esztendőes festőt. Érzé-

keny, alkotó emberként sok elbizonytalanságot élhetett át, de mély gondolkodóként is megérintette Jób alakja és a könyv alapkérdése. Hogy miért kell a földön szenvednie az igazaknak, ezzel párhuzamosan pedig a bűnösöknek sokszor miért könnyebb, s miért van teli a világ oly sok szenvedéssel, nyomorúsággal, s miért hagyja mindezeket a teremtő Isten.

Kunffy a millenáris kiállítás alkalmából történelmi és biblikus tárgyú alkotásokra kiírt pályázaton indulva vitte fel vásznára Jób alakját. Volt azonban némi bonyodalom a festménnyel.

„Személyesen adtam át a képet Telepy Károly akkori műtárosnak – írta festő a visszaemlékezéseiben. – Mint aki jól végezte dolgát, nyugodtan hazautaztam Somogyba, szüleimhez. Talán 8-10 nap múlva levél érkezett a Múcsarnokból, amely egész egyszerűen közölte, hogy a jury a képet a kiállításra nem fogadta el. Szédültem, amikor a levelet elolvastam. Nem értettem, mi lehet az oka a visszautasításnak, amikor kiváló művészek Münchenben dicsérettel halmoztak el. Elhatároztam, hogy Budapestre utazom, meg kell tudnom, mi a visszautasí-

tásnak az oka. Első utam Vágó Pálhoz vezetett, aki tanárom is volt, és tudtam, hogy tagja volt a jurynek. Leírtam, mit ábrázol a kép. Vágó nagyot nézett, hogy ő ilyen képet nem látott a juryzésekor. Holnap bemegy, mondta, a Múcsarnokba, előkeresteti a képet, talán még lehet valamit csinálni, bár a juryzés már befejeződött, és a jegyzőkönyv le is van zárva. Bizalmam volt ugyan Vágóhoz, de ismerve határozatlanság és energiahányát a saját ügyeinek elintézésében, nyugtalanságom és izgalmam nem csillapodott. [...] Ilyen lelkiállapotban támolyogtam visszafelé az Andrássy úton, és valahol a régi Múcsarnok közelében szembejött velem Karlovsky Bertalan, akit már Párizsból ismertem. Ő nemrég költözött onnan haza. Megdöbbenhetett arckifejezésemet látva, mert azt kérdezte: mi bajod van? Erre elmondtam, mi történt. A képre ő sem emlékezett, pedig tagja volt a jurynek. Arcán láttam, hogy lelkiismereti ügynek tartja a tényállást kideríteni. Megígérte, hogy ő reggel bemegy a Múcsarnokba, és a képet előkeresteti. Engem értesíteni fog a dologról, jöjjenek hozzá ekkor és ekkor. Tőle aztán megtudtam, hogy a kép egyáltalában nem került a jury elé. Egyik oldalteremben az altisztek befordították a fal felé, megfélekeztek róla, nem látta egy jurytag sem. Mikor Karlovsky a kép minőségét látta, összehívta a juryt újra, Benczúr elnökkel az élén. A jury elé tárulva a kép, szavazás alá sem bocsátották, egyhangúlag fogadták el, a jegyzőkönyvet kiegészítették, és a jurytagok mind újra aláírták. Elképzelhető, milyen kő esett

Könyvbemutató

Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját december 14-én, szerdán 17 órára az *A te igéd igazság – Botta István lelkész szolgáló élete és munkássága* című könyv ünnepélyes bemutatására a kelenföldi evangélikus gyülekezet tanácstermébe (1114 Budapest, Bocskai út 10.). Az ünnepi alkalmat megnyitja dr. Fabiny Tamás püspök, a könyvet bemutatja Thurnay Béla szerkesztő. Köszöntőt mond dr. H. Hubert Gabriella, az Evangélikus Országos Könyvtár tudományos munkatársa. A *Regénytöredékből* részlet hangzik el Papp Dóra előadásában. Közreműködik Czenke Csaba (hegedű) és Pál Diana (zongora). Erős vár a mi Istenünk!

GÁNC S TAMÁS *igazgató lelkész* és SZEPESFALVY ÁKOS *felügyelő*

50 ÉVE HARANGÖNTÉS
ÓRBOTTYÁNBAN
GOMBOS MIKLÓS
aranykoszorús
harangöntőmester

Kiváló magyar szakemberek által készített, külföldön is elismert magyar termékeket gyártunk (harangjátékokat is) a harangokkal kapcsolatos bármely munkához.

harangontes.hu – harangontode.hu

Levél cím: 2162 Órbottyán, Rákóczi u. 121.

Mobil: 30/948-9575, fax: 28/361-770.

E-mail: gombosmi@harangontes.hu.

le a szívemről, amikor Karlovszkytól ezeket meghallottam. Karlovszky lelkiismeretessége és energiája szinte visszaadott az életnek. Mindig hálásan gondoltam ezen cselekedetére. [...] A millénniumi kiállítás megnyitására Budapestre utaztam. A *Jób* a Múcsarnok harmadik nagy termének a nyugati fala közepére került, alatta Munkácsy *A sztrájkoló*k című képe volt felakasztva. Jobbról és balról is Munkácsy festményei vették körül képeket.” (Kunffy Lajos: *Visszaemlékezéseim*. Szerk. Horváth János. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 2006)

Mélységekben megpróbált hit

De mit is látunk ezen a százhusz éves festményen?

Bizonyára mindenki ismeri a bibliai történet keretét (Jób 1–37): a gazdag, istenfélő férfit, Jóbot a sátán áskálódása folytán nagy csapások kezdik sújtani. Vagyona elvesz, gyermekei meghalnak, jószágai elpusztulnak, ő maga pedig utálatos betegségbe esik, lassan saját halálával kell szembenéznie. Ezután Jóbot meglátogatja három barátja: Elifáz, Bildád és Cófár. Előbb hallgatnak a szenvedést látván, majd azt akarják bizonyítani, hogy Jób megérdemelte a sorsát. Jób elkéserevedve zúgolódik a gondviselés ellen, és ártatlannak állítja magát. E beszédek után még egy ifjú, Elíhú inti Jóbot, majd Isten maga szólal meg, s jobbra fordítja Jób sorsát. A tanulság: Isten próbára teszi azokat, akiket szeret, s a hitet meg lehet tartani a nehézségek, szenvedések ellenére is; nyomorúság idején mutatkozik meg, hogy ki az igazi barát. És ne ítélkezzünk! Bizalmunkat Istenbe vessük, aki mindent megtehet!

Jóbbal kapcsolatban tanulságos lehet a bajbajutottakat, rászorultakat is segítő neves református lelképásztor, dr. Joó Sándor (1910–1970) *Hogyan él egy igazán istenfélő ember?* című, 1958-as prédikációjából idézni: „Örök emberi törekvés, hogy az ember mindenképpen szeretné bebiztosítani szerencsését, a boldogulását – egész biztosítóintézetek, társaságok működnek közre ebben –, nos: Isten többet akar ennél: az életünket akarja bebiztosítani! Isten nemcsak szerencsétlenség és halál esetére biztosít, hanem magától a szerencsétlenségtől és haláltól akarja biztosítani az életünket! Különös dolog ez! Nem kerül semmibe, nem kell érte fizetni se, ingyen ajánlja föl mindenkinek az Úr! Benne vagy te is ebben az életbiztosításban, ha igazán hiszel Jézus

Krisztusban mint megváltó Uradban. Ha igazán hiszed azt, hogy bűnös vagy, annyira, hogy csak büntetést érdemelnél Istentől, de Jézus kezességet vállalt érted, adósságot kifizette, büntetésedet elszenvedte, kitöltötte helyetted. Aki Jézus halálára és feltámadására, Isten megváltó szeretetére úgy rá meri tenni az életét, mint például Pál apostol, az ugyanúgy mondhatja is, mint Pál apostol: »*Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek sem hatalmasságok, sem jelenvalók, sem következők, sem magas-*

közbenjárására – megmenekült. Megmenekült a *Jób* című festmény is: a világégést egy Gál nevű fiatal papnak köszönhetően a somogytúri katolikus templom oltára mögé rejtve vészelte át. „...ez lett az egyedüli, amely a második világháború végén bekövetkezett pusztítást megúsza...” – írta Kunffy.

A festő ezután élete végéig, 1962-ig visszavonultan élt egykori kúriájában. Magányában csak a festészetnek hódolt; korához képest sokat alkotott, és tanítványokat is oktatott. A sok megpróbáltatás után a

ság, sem mélység, sem semmi más teremtmény nem szakaszthat el minket az Istennek szerelmétől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban!» (Róm 8,38–39)”

Csapásoktól sújtva – Istentől fölemelve

Jóbot olvasva először Kunffy is elszomorodhatott, s kétségbeejtőnek találhatta az egész könyv mondanivalóját. De aztán fokozatosan megérthette, hogy Isten mindent éppen nem elkéserevésül, hanem vigasztalásul szánta az élet különböző helyzeteiben hánykolódó, Istenhez hű embereknek.

A jóbói bátorítás, vigasztalás, amelyet Isten adott, erősíthették Kunffy, amikor 1944–45-ben neki is csapásokat kellett elszenvednie. Idősen, gyengén, kiszolgáltatottan őt is sújtotta a származása miatti üldöztetés: a német megszállást követően felöltötték otthonát, több száz képét elrabolták, birtokát lefoglalták, s miután mindent elkoboztak tőle, elhurcolták a gettóba. De végül csodával határos módon – valakinek a

„hivatalosságok” részéről is megnyilvánult elismerés és megbecsülés révén azonban elégtételben is bőségesen részesült...

A Kunffy-művek számos külföldi tárlaton, a párizsi Salon des artistes français-tól kezdve a Sociétés nationale des beaux-arts kiállításáig öregbítették nemcsak magának a művésznak a jó hírét, hanem az országét is. Írásaiban több ízben sikra szállt a modern művészet szabadságának védelmében; de kitűnő elbeszélő is volt, tanú erre *Visszaemlékezéseim* című memoárja, melyben az eszmélő gyermekkortól nyolcvan éven át követte életútját.

Kilencvenedik születésnapja alkalmából somogytúri műtermét nyilvános képtárrá nyilvánították. Sok százan keresték fel az agg mestert, hogy saját kalauzolása mellett gyönyörködhesse az alkotásaiban. A francia Becsületrenddel is elismert, világhírű magyar művész életműve iránt behatóbban érdeklődők figyelmébe jó szívvel ajánlható somogytúri emlékhelye: Kunffy Lajos elhunytának jövőre lesz az ötvenötödik évfordulója.

● KERECSENYI ZOLTÁN

Mókuska karácsonyra

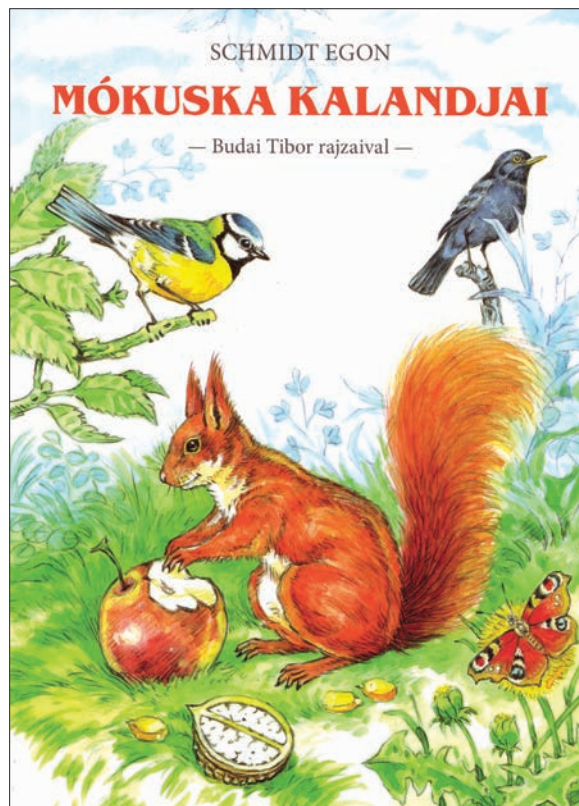
Csoda szép karácsonyi ajándékkötlettel lepte meg az olvasóközön-
séget a Schmidt Egon – Budai Tibor szerzőpáros. A Kossuth-
díjas író, ornitológus, lapunk gyermekrovatának egyik állandó
szerzője ez alkalommal egy kertés házban lakó kislány és az álta-
la befogadott kis mókus barátságáról mesél a *Mókuska kalandjai*
című, napokban megjelent kötetben.

Az állatok nyelvén is beszélő kislány Mókuskával együtt sorra
látogatja az erdőben, a tónál és a mezőn lakó állat barátait. Ha az
állatok bajba jutnak, ők segítenek rajtuk, de leginkább élvezettel
tanulnak tőlük, megfigyelhetik az életmódjukat, szokásaikat a
különböző évszakokban. A ház körül és az istállóban lakó állato-
kat pedig mindennap nyomon követik – például együtt örülnek
a fecskék kikelt fiókáinak.

A felnőttek számára is élvezetes történeteket Budai Tibor
grafikumszövész elbűvölő illusztrációi elevenítik meg.

● BZS

Schmidt Egon: *Mókuska kalandjai*. EX-BB Kiadó,
Budapest, 2016. Ára: 990 forint.

Megjelent!

Béres József: SZÉP MAGYAR ÉNEK II

A könyv az éneklés örömét hozza vissza a családokba, közösségekbe.
Legkedveltebb gyermekdalainkból, népdalainkból, népies dalainkból,
valamint a legszebb és legismertebb szent énekeinkből
ölel fel egy csokorra valót.

Mint Noé bárkája

Interjú a nyíregyházi állatkert igazgatójával

Ez egy olyan család, ahol ötezer állat és száz ember él együtt – mondja Gajdos László, a ma már világhírű SóstóZoo – Nyíregyházi Állatpark igazgatója, aki a rengeteg újszülött kisállat mellett arra a legbüszkébb, hogy elhozta a világot a szabolcsi gyerekeknek. Interjúnk végén az állatpark egyik sztárjáról, a fehéroroszlánkölyökről is beszámolunk, a kis jövevényt éppen ottjártunkkor mutatták be a nagyérdeműnek.

– Ha jól értesültem, tulajdonképpen kollégák volnánk.

– Igen, tíz évig dolgoztam újságíróként. Bár én gyerekkoromtól kezdve mondogattam a szüleimnek, hogy állatkert-igazgatónak készülök, csak senki nem vette komolyan.

– Azt említük meg, hogy akár a sportkarriert is választhatta volna.

– Igen, kiválóan sportoltam, válogatott súlyemelő voltam. De hajthatatlan voltam az eredeti tervemet illetően, ezért az érettségi után állattenyésztő üzememénkként végeztem Kaposváron. Aztán vissza is jöttem Nyíregyházára azzal a szándékkal, hogy állatkertet csináljak, de mindenki úgy nézett rám, mint akinek nincs ki a négy kereke. Majd pedig kiderült, hogy

van némi affinitásom az újságíráshoz. Akkor éppen a Magyar Rádió nyíregyházi stúdiójában volt üresedés. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye alapvetően mezőgazdaságból él, és mezőgazdasági szakújságíróriporternek felvettek. Ezt nagyon élveztem. Sporttal is kellett foglalkozni, ahhoz is értettem, úgyhogy így kezdtem el a helyi rádiónak dolgozni. ►

Budapestre is gyártottunk itt helyben anyagokat. Később megalakult a Nyíregyházi Televízió, ott is elég jelentős szerepem volt. Úgy gondoltam akkor, harmincegy-harminckét évesen, hogy révbe értem ezen a pályán. Akkor jött a megkeresés és vele a lehetőség, hogy megvalósíthassam azt, amiről már rég letettem.

– Akkor vette át az abban az időben még Nyíregyházi Vadaspark vezetését?

– Azt mondták, hogy itt van ez a sós-tói erdei szabadidőpark, azt csinálom vele, amit akarok. Nincs vele gond, nem igazán látogatják a vendégek, nagyon aranyos, itt van a világ legkisebb óriáskereke, van egy szabadtéri színpad meg néhány állat. Ha akarok, állatkertet, ha akarok, vidámparkot létesítek belőle, csak pénzt ne kérjek érte. Így vágtam bele. Pénzt nem kértem, de nem is kellett, mert ahogy meghoztam az első oroszlánt és az első egzotikus állatokat, úgy jött a közönség is. Egyre többen jöttek, aztán már nagyon sokan jöttek, és a bevételből befolyó összeget elkezdtük visszaforgatni.

– Hogyan kell ezt elképzelni a gyakorlatban? Hogyan szerez az ember például oroszlánt?

– Úgy, hogy beültünk az autóba, és jártunk koldulni keresztül-kasul Nyugat-Európában. A terület adottságaival érveltünk, illetve azzal, hogy különleges állatkertet szeretnénk.

– És adtak?

– Javarészt adtak. Többnyire öreg állatokat, amelyek nekik már nem kellettek, de nekünk nagy dolog volt, mi itt azokkal el tudtunk indulni. Így kezdtük. Aztán az eredeti terveknek megfelelően „földrészeket” alakítottunk ki, és megpróbáltuk azokat úgy modellezni, hogy minél természetesebb közeget teremtsünk az állatoknak, minél nagyobb és lehetőleg társas kifutóik legyenek, ahol több faj él együtt. Nagy dobásunknak számít az ország első biodómja, az esőerdőház, amelyet 2010-ben hoztunk létre, ez akkor óriási dolog volt. Később az épület nemzetközi díjat is nyert, és ez lehetővé tette, hogy az állatpark önfenntartó legyen, mert 2010-től kezdve több mint ötszáz ezer látogatónk van évente. Ezt egyébként nem tudja semelyik másik vidéki turistalátványosság, az egri várnak kevesebb, évente háromszáz ezer látogatója van.

– Tegyük hozzá, hogy mindez egy százhuszszázas kisvárosban.

– Igen, ez roppant jelentős dolog. Szerettem volna, ha Nyíregyháza valamiről híres. Ez a város egy volt a sok közül. Nin-

csenek komoly épített műemlékeink, nagy természeti értékeink. Én viszont lokálpatrióta vagyok, itt nőttem fel sokadíziglen. Nagyon szerettem az állatokat kiskoromtól fogva, és így az volt a terv, hogy csináljak egy olyan állatkertet, amelyikre igazán sokan lesznek kíváncsiak, és így megismerik Nyíregyházát is. Eltelt húsz év, és most ott tartunk, hogy ha valahol az országban megemlítik Nyíregyházát, akkor egyből az állatkert jut mindenkinek az eszébe. Közben pedig kialakult egy olyan állatgyűtemény, amely Európában is egyedülálló, nemhogy Magyarországon. Sok rendkívül ritka és veszélyeztetett állatot mutatunk itt be, például a szumátrai tigrist, a maláj tigrist vagy az afrikai elefántot. Nálunk az utóbbiból kettő született. Éppen a borneói orángutánok előtt ülünk, ez is egy igen veszélyeztetett faj, és sokáig folytathatnám ezt a felsorolást.

– Milyen más küldetése lehet még ennek az állatkertnek?

– Én mindig úgy gondoltam, hogy nem lehet másodrendű állampolgár egy szabocsi gyerek a saját hazájában. Rengetegen élnek ebben a térségben olyanok, akik a fővárosig sem jutnak el, nemhogy más európai nagyvárosokba vagy azokra a földrészekre, amelyeknek az állatvilágát itt megismerhetik. Emiatt is igyekszünk úgy felépíteni a parkot, hogy ne csak állatokat mutassunk be, hanem az adott földrész kultúráját, hogy ott hogyan élnek együtt az emberek az állatokkal. Most adtuk át az *Andok-kalandok* elnevezésű új

kifutórendszerrel, itt egy kis ízelítőt adunk az inka kultúrából, az Andokban élő népek életéből is. Építettünk „maláj falut” is, vagy ott a jurta a régi magyarok eszközeivel, szerszámaival, fegyvereivel.

– Ha már ezt a kicsit tágabb perspektívát említette: hogyan viszonyul a spirituális, hitbéli dolgokhoz?

– Bár én római katolikus vagyok, rendkívül erős evangélikus hagyományok is hatottak rám. Itt, a Nyírségben mindenhol fellelhetők a lutheránus gyökerek. Másrészt apám a Debreceni Református Kollégiumban végzett, szóval ez a protestáns hatás, de anyai ágon nagyon erős a katolikus szál a családban, ami miatt mi római katolikusok lettünk a húgossal. A család ettől függetlenül járt az evangélikus és a római katolikus templomba is, és ez a kettősség sosem jelentett problémát. Azt érzékelem, hogy a Jóisten folyamatosan rám néz, mert olyan dolgokba fogtam bele, és olyan lehetetlen helyzetekbe kerültem, hogy nem tudom másképp elképzelni, csak úgy, hogy valamilyen felsőbb segítséget kap az ember a megoldáshoz. Már az is abnormális dolog volt, hogy arról álmodoztam: pénz nélkül állatkertet csináljak. És sikerült. Aztán itt gyakran teremtődtek olyan nehézségek, amelyeket csak erős hittel lehetett kibírni.

– Tud példát mondani?

– Az elején voltam olyan szituációban, hogy valamit nagyon szerettem volna véghez vinni, de nem volt rá pénz. Aztán egy

A SóstóZoo egyik büszkesége az augusztus 26-án született fehéroroszlánkölyök. Mivel háromhetes korában az édesanyjának elapadt a teje, egy állatkerti gondozónő vette át a ritka színváltozatú utód nevelését. A kis oroszlánhölgynek – aki azóta játszótársat kapott egy barna bundájú oroszlánkis-lány személyében – még nincs neve, a gondozók december végéig várják a javaslatokat a kifutója mellett elhelyezett ládába.

vállalkozó áldozott erre, de azt mondta, hogy május elsején fizetni kell, ha török, ha szakad. Előtte zuhogott az eső egész végig. Május elsején kisütött a nap, és soha annyi ember még nem volt a parkban, mint akkor. Csodálatos nap volt, és másnap elrendeztem minden számlát. De ezeken túlmenően is számos öröm éri az embert, ami miatt próbál valamit a sok jóból visszaadni. Úgyhogy szerintem én nagyon jóban vagyok a Jóistennel, igazán nem panaszkodhatom.

– Úgy látszik, ez sikertörténet.

– Az ember olyankor ijed meg magától, ha ebbe belegondol. Sokszor megfogadtam egy-egy fejlesztés során, hogy csak ezen legyek túl, és ígérem, soha többé nem találok ki semmit. Bár most már eléggé készen van a park, de ezt nem lehet abbahagyni. Most is tele vagyok ötletekkel, és most is úgy indul minden, hogy nincs meg hozzá a pénz. Előbb-utóbb menni kell a pénz után, és hajtani. Még egy ötletünk sem veszett kárba azért, mert nem sikerült rá pénzt szerezni. Mert ha nem sikerült, akkor megcsináltuk mi magunk abból a kevésből, ami volt. Kelően rugalmasan alkalmazkodunk a lehetőségeinkhez. Itt van száztíz nagyon rendes, igazán lelkes, tehetséges ember, akikkel együtt dolgozunk. És a szegénység is rendkívül kreatívvá teszi az embert. Úgyhogy mindig álmodunk valamit, aztán ki-

derül, hogy szükségünk a lehetőségeinkre, de nemegyszer előfordult, hogy nekiálltunk, és megcsináltuk magunk, mert annyira szeretnénk volna, hogy valóra váljon.

– Beállt az igazgató is árkot ásni a kifutók köré?

– Igen, szó szerint. Van, hogy az igazgatótól kezdve a karbantartóig mindenki kiveszi a részét a munkából. Erre számos példa akadt, főleg eleinte. Az elején az sem volt ritka, hogy én ettettem az állatokat. És ezt a szemléletet megkapja mindenki, aki itt tanul be, itt nevelődik. Ahogy vettem föl a dolgozókat, tanígtattam őket, de együtt is tanultuk meg ezt a szakmát. Mindenkinek, az egyetememet végzett állatorvosnak is állatgondozóként kell itt kezdeni. Ha pedig nem megy neki, akkor inkább álljon odébb. Mert kell az alázat, az elkötelezettség és a fizikai munka. Itt így kezd mindenki, én is így kezdtem. Ez egy olyan család, ahol van ötezer állat meg száz ember, és az emberek számára egyértelmű, hogy az ötezer állatból élnek, az állatok pedig tudják, hogy az emberekre vannak utalva. Ez nagy felelősség, de mi emberszámba vesszük az állatokat.

– Látszik, hogy jól érzik magukat, hiszen a hírekbe is legtöbbször az itt született kisállatok miatt kerül be az állatkert.

– Igen, nagyon sok különleges állat születik, és ez szakmailag is komoly dolog.

– Miben más a mostani szemlélet, mint a régi, amikor csak mutatónak hozták egzotikus állatokat Európába?

– Úgy kezdődött az egész állatkerti kultúra, hogy szórakoztató cirkuszjellege volt. De az ember, maradjunk annyiban, elég erőszakos faj. Már vagyunk hétmilliárdan, és nem vagyunk tekintettel egymásra sem, nemhogy az állatvilágra. Ma már az állatkerteknek ilyen szerepük is van: ha már az embertől az élőhelyen nem tudjuk megvédeni az állatokat, valahogyan megőrizzük őket. Nem normális dolog, hogy bezárva tartunk állatokat, de nem igazán van más lehetőségünk arra, hogy az embertől, ettől az uralkodó fajtól megvédjük őket. Ezek a modern állatkertek túllépnek a szórakoztatáson, küldetésük van. Száz fajmegmentési programban vagyunk benne, a cél a veszélyeztetett állatfajok szaporítása, esetleg visszatelepítése, ha van hova. A másik cél pedig az oktatás. Rengeteg gyerek tanulni jön ide, nekik is át tudunk adni valamit, és akkor ők is némileg másképp látják majd a világot. Nagy tévedés azt gondolni, hogy ami a világ másik felén történik, az nem hat ránk, vagy hogy ami itt történik, az nem hat oda. Előbb-utóbb minden körbeér, úgyhogy nem árt itt, Szabolcs-Szatmár-Beregen, Nyíregyházán, Magyarországon is tudni azt, hogy a dél-amerikai esőerdőket miért kell megővni az utókor számára.

● LABORCZI DÓRA

A budavári evangélikus szabadegyetem következő alkalmát december 12-én, hétfőn 19 órai kezdettel tartjuk a Bécsi kapu téri evangélikus templom kápolnájában (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 28.). *Dr. Fabiny Tamás* püspök áhítata után *dr. Falus András* Széchenyi-díjas immunológus, egyetemi tanár tart előadást *Kreáció és evolúció – Gondolatok hitről és tudományról* címmel. A belépés ingyenes, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Nyílt nap az egyházzenei tanszéken. A Zeneakadémia Egyházzenei Tanszéke, amely hazánkban az egyházzenei oktatás legmagasabb fokú színtere, december 14-én, szerdán nyílt napot tart a Budapest VI., Vörösmarty utca 35. alatti intézményben. Ezen bemutatjuk pedagógiai, művészeti és tudományos műhelyünk munkáját, eredményeit, az itt folyó sokágú képzést. Egyházzenei-karvezető és egyházzenei-organista szakirányaink egyszerre nyújtanak széles körben használható gyakorlati ismereteket és elméleti tudást. BA, MA, művésztanári MA, továbbá hatéves osztatlan egyházzenei- és ének-zene tanári diplománkkal sokféle és sokszínű életpálya megalapozásához adunk lehetőséget. Az érdeklődők szóbeli tájékoztatón, óralátogatásokon, kötetlen beszélgetésen és hangversenyen kaphatnak képet tevékenységünkről. A nyílt nap részletes programjáról és a tanszékről az *egyhazzene.hu* honlapon lehet előzetesen tájékozódni.

Dobszay Ágnes tanszékvezető

A Kelenföldi Evangélikus Templomépítő Alapítvány hálásan köszöni a 2015. évi személyi jövedelemadó 1%-aként felajánlott 158 346 forintot, amelyet a hátrányos helyzetűek megsegítésére használtunk fel.

Tisztelt hirdetőink!

Tekintettel az év végi ünnepekre, a lapunk 2017. évi 1. (január 8-i) számában megjelentetni kívánt hirdetéseket – a szokásostól eltérő módon – legkésőbb december 20-áig kérjük megküldeni. A karácsonyi-újévi összevont lapszámunkban (december 25. – január 1.) közlendő hirdetéseket a szokott határidővel, tehát a megjelenés vasárnapját megelőző 2. hét csütörtökéig (december 8-áig) tudjuk fogadni.

Az Evangélikus Élet szerkesztősége

A Luther Kiadó könyvesboltjának ünnepi nyitvatartása

Könyvesboltunk a 1081 Budapest, Kiss József u. 2/a címen várja a tisztelt vásárlókat december 23-ig hétfőtől péntekig 9 és 18 óra, illetve december 10-én és 17-én, szombaton 9 és 13 óra között.

December 24-től 2017. január 15-ig zárva tartunk. Nyitás: 2017. január 16-án, hétfőn. Megrendeléseket január 16-tól tudunk teljesíteni. Könyveinket ez idő alatt megvásárolhatja a Huszár Gál könyvesboltban (1052 Budapest, Deák tér 4.). Megértésüket köszönjük!

Templomok, templomtornyok felújítása, villámvédelem kiépítése. Több mint harminc év referenciával. Bede László, telefonszám: 06-30/943-5089.

Keresse az új kombinált csomagot, Béres Csepp Extra + C-vitamin!

Erős immunrendszer és elemében a család.

Az emelt hatóanyag-tartalmú Béres Csepp Extra fokozott immunvédelmet biztosít szervezetünknek a betegségek megelőzésében és leküzdésében, hogy a mindennapok kihívásai közben is életerősek maradjunk.

*Akciós ár érvényes: 2016. december 31-ig.
Részvevő patikák: www.beres.hu.
Vény nélkül kapható roboráló gyógyszer.

A KOCKÁZATOKRÓL ÉS MELLÉKHATÁSOKRÓL OLVASSA EL A BETEGTÁJÉKOZTATÓT, VAGY KÉRDEZZE MEG KEZELŐORVOSÁT, GYÓGYSZERÉSZÉT!

Bakonyi húsgolyók

Hozzávalók

3 személyre

25 dkg darált sertéshús
1 tojás
3 púpos ek. zsemlemorzsa
0,5 kk. só
1 nagy csipet őrölt bors
2 gerezd zúzott fokhagyma
1 közepes fej vöröshagyma
15 dkg gomba
4 ek. olaj
1 tk. őrölt pirospaprika
1 dl víz
só, bors
1 tk. liszt
3,5 dl tejföl
spagetti vagy galuska
(lehet burganyapüré is)

Elkészítés

A darált húst összedolgozzuk a tojással, a fűszerekkel és a zsemlemorzzával, majd kisebb golyókat formázunk belőle. A vöröshagymát apróra kockázzuk. A gombát – a héját lehúзва – megmossuk és feldaraboljuk. A gombócokat forró olajban pár perc alatt mérsékelt lángon fehéredésig pirítjuk, majd kiszedjük az edényből. A visszamaradt olajon üvegesre pároljuk a vöröshagymát, majd két-három percig együtt pirítjuk a hozzáadott gombával. Megszórjuk pirospaprikával, beleforgatjuk a gombócokat, felengedjük egy deci vízzel, sózzuk-borsozzuk, és fedő alatt húsz percig főzzük. Ezalatt párszor megforgatjuk a gombócokat. Ha a víz elfőtt róluk, felöntjük a liszttel csomómentesre kevert tejjel, az egészet ismét jól átforgatjuk, és hagyjuk besűrűsödni. A gombócokat melegen, a kifőtt tésztával tálaljuk.

• M. T. ZS.

Agóljánál valamivel kisebb, hosszú csőrű és lábú madár. Egészében véve szürke tollú, jellemző rá a szürkésfehér nyak elülső részén végighúzódó, fekete foltokból álló vonal. Az ivarok hasonlóan színezettek.

Fészkelő madár szinte egész Európában, de költ Ázsiában és kis foltokban Afrikában is. Hazánkban elsősorban a Tisza, a Duna és a Dráva ártéri erdei-

Szürke gém

ben vannak más gémfélékkel közös telepei, de több helyen költ kiterjedt nádasokban is.

Vonuló madár, a telet Európa déli felén vagy Észak-Afrikában tölti. Tavasszal korán, március elején, néha már februárban megérkezik dél felől, ős-

szel október-novemberben vonul el, de hómentes, enyhébb teleken rendszeresen át is telet. Bár elsősorban a vizek, folyók mentén költ, néha azoktól távolabb is megtelepszik. Telepeikre évről évre visszatérnek a szürke gémelek, tatarozzák a korábbi fészkeket, vagy éppen újat építenek. Ebben a munkában mindkét madár részt vesz, a fészekanyagot a környékről hordják.

Fészkeik a fák koronájában vannak, ahol nagyon jól megférnek egyéb gémfélékkel, bakcsókkal, kis kócsagokkal, üstökös gémekekkel. A nádasban költő párok fészkei elsősorban nádszálakból és nádlevelekből készülnek. A párok évente csak egyszer, március-áprilisban raknak tojásokat. Mindkét szülő kotlik, négy-hat óránként váltják egymást, éjszaka valószínűleg csak a tojó ül.

A repülő madarak, különösen, ha megijedtek valamitől, gyakran hallatják rekedtes „kraiik” kiáltásukat. A fiókák huszonöt-huszonhat nap alatt kelnek ki, anyjuk az első napokban rajtuk marad, melengeti őket, később már mindkét szülő etet. A már nagyobb fiókák éhesen követelik az eleséget. Oldalról fogják be az érkező öreg madár csőrét, és rángó mozdulatokkal készítetik arra, hogy eléjük öklendezze a hozott zsákmányt. A fiatalok egy hónapos korukban kezdenek repülni.

A szürke gém tápláléka halakból, békákból, rovarokból és apró rágcsálókból áll, késő ősszel és hómentes téli napokon gyakran látni őket, amint lucernaföldeken mezei pockokra vadásznak.

Hazánkban védett madár, természetvédelmi értéke ötvenezer forint.

• SCHMIDT EGON

Kérdések

1. Hány pár él az országban?
2. A párok hány fiókat nevelnek?
3. Milyen súlyú lehet ez a nagy madár?

RAJZ: BUDAI TIBOR

A szürke gémelek szívesen üldögélnek a halastavak etetőkaróin, máskor térdig állnak a vízben, úgy lesnek zsákmányra. A budapesti állatkertben is megleshetitek őket a nagy tó körül. Örölnénk a szerkesztőségben a gémelekről készített fotónak. Címünk: Evangélikus Élet szerkesztősége, 1091 Budapest, Üllői út 25.; e-mail: evelet@lutheran.hu.

Töprengő

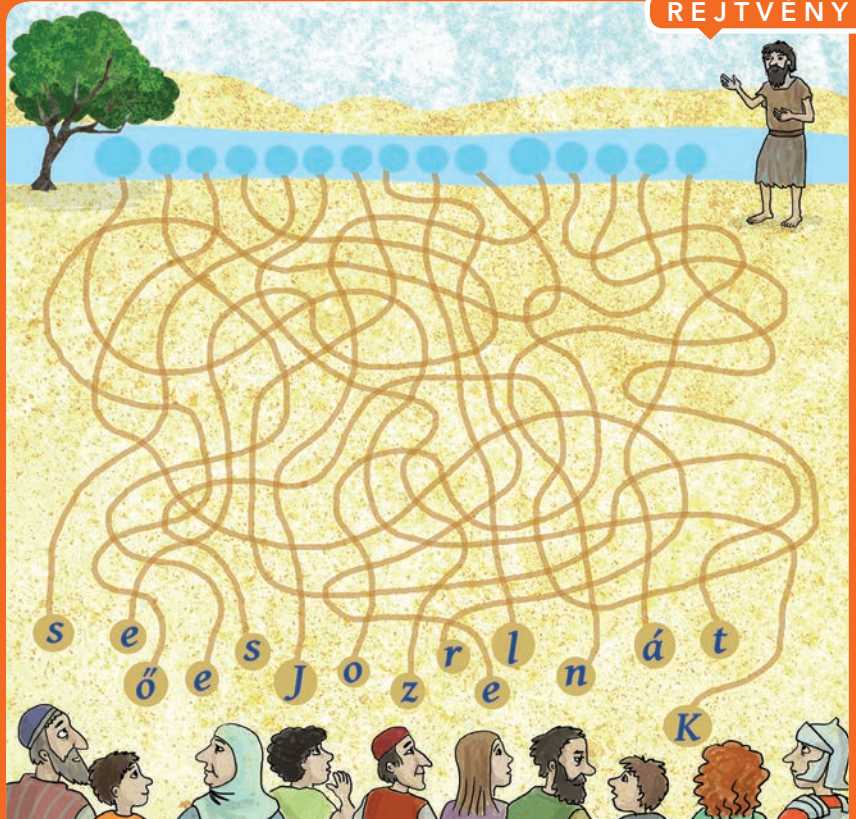
Hova vezet ez az út? Vannak emberek, akik nem nagyon gondolkodnak Istenről, mégis, amikor életükben valami meglepő dolog történik, azt mondják: „Isten útjai kifürkészhetetlenek.” Talán ők maguk sem gondolják, hogy Pál apostol mondatát idézik. Mégis ezzel a mondattal akarják kifejezni, hogy néha nehéz az élet dolgai közt eligazodni. Advent 3. vasárnapján *Ézsaiás próféta könyvének* 40. fejezetéből a 3–4. versek arra biztatnak: „Építsetek utat a pusztában az Úrnak!” Mekkora öröm! Nem nekünk kell valami reménytelen, kifürkészhetetlen útvetszőn át keresnünk Istent, hanem ő érkezik hozzánk. Jézus születésével úgy látogatta meg Isten a világot, ahogy egyik ember szokta felkeresni a másikat. Jézus Palesztina poros útjait járta. De már akkor is szükség volt valakire, aki elkészíti a lelki utat, hogy ne csak az utcára érkezzen meg, hanem egészen az emberek szívéig jusson el szava, szeretete. Ennek az akkori útkészítőnek a nevét találod a rejtvény megfejtésében. Jézus szeretne hozzánk is egészen a szívünkig megérkezni. Nekünk kell az útját egyengetni, hogy ne legyen ennek semmi akadály.

► Téged milyen kérdés foglalkoztat? Ha megírod, a *Töprengő* szívesen keresi veled együtt a választ.

Fogom a kezem

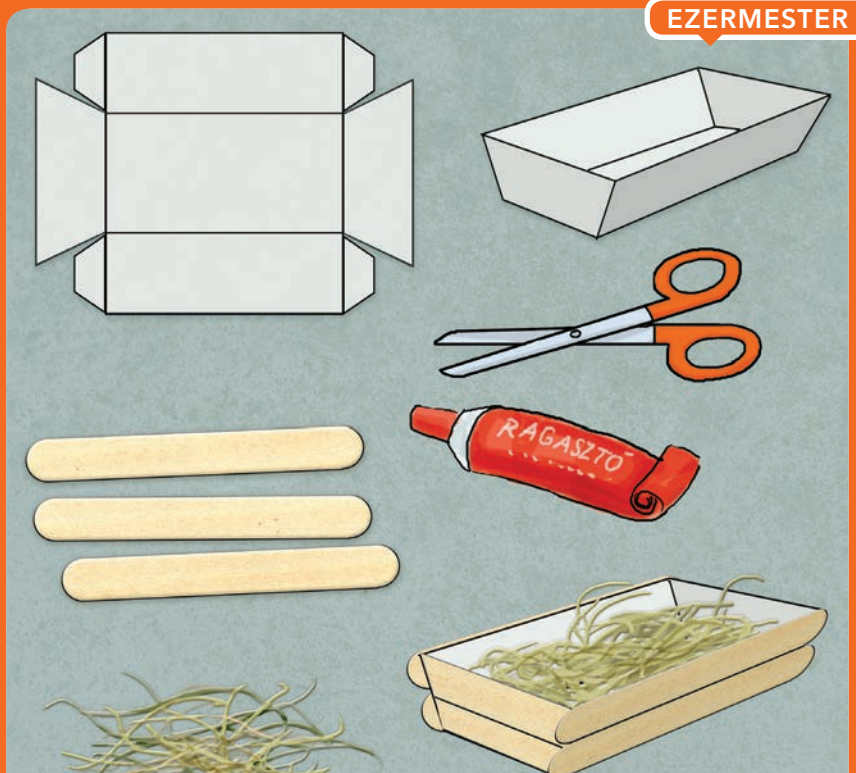
Úr Jézus! Köszönöm, hogy engem is meglátogatsz. Nem is egyszer, hanem ahányszor csak hívlak. A szívemhez vezető utat mindig újra rendbe kell tennem, ahogy a járdát is rendszeresen elsöpörjük. Ki kell takarítanom pár rossz dolgot a szívemből. Kérlek, a legnagyobb akadályt te segíts elhárítani: te űzd el azt a gondolatot, amely el akarja hitetni velem, hogy mégsem jössz. Tudom, hogy számíthatok rád!

REJTVÉNY

► Ha minden betűt elvezetsz a maga helyére, megtudod az útkészítő nevét. A helyes megfejtést szerkesztőségünk címére beküldők között jutalmat sorsolunk ki. Neved mellett az életkorodat is tüntesd fel!

EZERMESTER

► Készíts papírból jászlát! Ugye te is nagyon várod már Jézus születésének ünnepnapját, a karácsonyt? Őrizd meg az elkészített jászlát, mert legközelebb a babafigura készítését tanulhatod meg. A babát aztán bele is fektetheted majd a jászolja.

Új nap – új kegyelem

Vasárnap (december 11.) *Jézus [...] meglátta a nagy sokaságot, megszánta őket, mert olyanok voltak, mint a pásztor nélkül való juhok.* Mk 6,34 (Zof 3,19; Mt 11,2–6[7–10]; 1Kor 4,1–5; Zsolt 68,20–36) Jézus ránézett az „ötezerre”, és látta, hogy meny-nyi mindent hordoznak magukban: testi és lelki éhséget, vágyódást a Teremtő után, Jézus szavainak biztosságot és perspektívát adó erejét. Mindemellett bizonytalanságot vele és a tanítványai- val kapcsolatban, kérdéseket a jelen lévő isteni jelekről, számtalan dilemmát az elköteleződésükkel kapcsolatban, az egyéni út- keresésük megannyi kérdését. Ő pedig megszánta őket, és a ke- resők pásztorává lett.

Hétfő (december 12.) *Ne feledkeztek meg a foglyokról, mintha fogolytársaik volnátok, a gyötrődőkről, mint akik magatok is testben vagytok.* Zsid 13,3 (Péld 31,8; Hós 14,2–10; Ézs 65,1–10) Beleképzelnünk magunkat a másik helyzetébe nem könnyű: „mintha” az ő életét élném. Nem az én perspektívámból nézem őt, hanem próbálom megismerni, elfogadni, melléállni, odaha- jolni hozzá. Ezek a törekvések, szándékok persze nem az „én” szóval kezdődnek, hanem a „Jézus” szóval. Ahogy pásztorunk kezdhette a neked szánt mondatát, amikor elvesztél, és ő rád ta- lált: itt vagyok, báránycám, én vagyok, ne félj!

Kedd (december 13.) *Fülöp így szólt hozzá: Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk. Jézus erre ezt mondta: Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp?* Jn 14,8–9 (2Móz 33,18; Mt 3,7–12; Ézs 65,11–16) Mert egyszer csak megelégedjük az újabb és újabb célkereséseinket, megfelelé- si kényszereinket, az elköteleződéseink hiányait, a nagyravágyá- sunkat és önzésünket. Milyen jó volt, amikor az első emberpár a teremtés hajnalán együtt sétálhatott az Úrral az alkonyati szellő- járás idején. „Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem me- het az Atyához, csak énáltalam” – mondta Jézus (Jn 14,6). Ma is van lehetőség a közös sétára Istennel.

Szerda (december 14.) *Maga a menny Istene vezet bennün- ket sikerre, és mi az ő szolgálóiként kezdjük el az építést.* Neh 2,20a (1Kor 3,9; Ézs 45,1–8; Ézs 65,17–25) A fogságból hazatérők újra- álmodják és újraépítik a templomot és a szent várost. Biztos fal-akra, biztos egzisztenciára, elkötelezett emberekre van szükség ahhoz, hogy a jövőt építsék. Szükség van a biztos alapra, amelyre lépésről lépésre felépíthetők a falak, és amelyre épülhet az „erős vár”. Az építkezés egyszerre lelki és fizikai. A fizikai építkezést

megelőzi a legfontosabb lelki indító lépés: a biztos alap meg- keresése, amelyre az épületet, amelyre az életet lehet alapozni. Nehémiás a fogságból megszabadító Úrban találta meg a bizton- ságot. Te hogyan indulsz ma az építkezésedre?

Csütörtök (december 15.) *Azért minden írástudó, aki tanít- ványává lett a mennyek országának, hasonló ahhoz a házigazdá- hoz, aki újat és őt hoz elő kamrájából.* Mt 13,52 (Ézs 38,19b; Mt 11,[7–10]11–15; Ézs 66,1–4) A Krisztus-követő élet ajándékba kapja az élettegyensúly lehetőségét. Nem statikus, mozdulatlan, bebetonozott élet ez, hanem a változások állandó követése úgy, hogy mégsem esünk a korszellem mindent vonzó csapdájába. A legújabb utakon is védelmet ad az Örökkévaló üzenete megfo- galmasításának vágya. Isten ajándékainak hűséges sáfáraiként kü- lönböztetjük meg ma is mindazt, ami tőle jön, amit ránk bízott, amivel el kell számolnunk.

Péntek (december 16.) *Hiszen nem kívánom én a bűnös em- ber halálát – így szól az én Uram, az Úr –, hanem azt, hogy meg- térjen útjáról, és éljen.* Ez 18,23 (Róm 2,4b; Ézs 44,21–23[24–27]; Ézs 66,5–14) Az Úr a teremtésben életre áldotta és életre alkot- ta-hívta az embert. Olyan életre, amelynek szerves része a szo- ros kapcsolat az Alkotójával. Ebben a kapcsolatban vannak meg az élet feltételei. Mégis azon kapjuk magunkat időnként, mint- ha azt gondolnánk, hogy az alapvető életfeltételeink nélkül is ké- pesek vagyunk boldogulni. Nagy, kegyelmi pillanatok ezek a fel- ismerések, rádöbbenések, hiszen nemcsak az értelmünkkel, ha- nem teljes valónkkal éljük át bennük a minket szerető Atyánk életet adó jelenlétét.

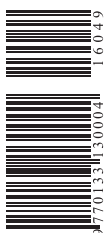
Szombat (december 17.) *Szeretem az Urat, mert meghall- gatja könyörgésem szavát.* Zsolt 116,1 (Lk 1,13; Lk 1,26–38; Ézs 66,15–24) Van ennek a mondatnak egy előzménye. A zsolttáros ezt mondja: „Megmentettél engem a haláltól, szememet a könny- hullatástól, lábamat az elbukástól...” (8. v.) Történt az életében valami, ahol átélt egy olyan élményt-találkozást, amelyben ko- rábban nem volt része. Egy egészen új, mindent átfogó, életfor- dító, örökké tartó „pillanat” volt ez, amely fókuszot adott az éle- tének. Ebből a mindent felülíró tapasztalatból látja már a ve- le történő eseményeket, ezen keresztül lát a környezetére, ebből értékeli az életét. Az irgalmas Istenhez kötött élet sajátos pers-pektívája ez, az életet adó szereteté.

• JOHANN GYULA

Evangélikus Élet – A Magyarországi Evangélikus Egyház lapja – megjelenik kéthetente

E-mail: evelet@lutheran.hu • EvÉlet online: www.evangelikusélet.hu • Hirdetésfelvétel: hirdetes@evelet.hu • Előfizetés: kiado@lutheran.hu
 • Szerkesztőség: 1091 Budapest, Üllői út 25. fszt. 2. Tel.: 06-20/824-5519. Szerkesztőségi titkár (hirdetési ügyek referense): BALLA MÁRIA (maria.balla@lutheran.hu).
 Főszerkesztő: T. PINTÉR KÁROLY (karoly.pinter@lutheran.hu). Olvasószerkesztő: DOBSONYI SÁNDOR (sador.dobsonyi@lutheran.hu). Korrektor: MÁTÉ TÓTH ZSUZSANNA (matetot@gmail.com). Tervezőszerkesztő: SZABÓ DÁVID KÁROLY (david.szabo@lutheran.hu). Rovatvezetők: KENDEH K. PÉTER – Oratio oecumenica (peter.kendeh@lutheran.hu), SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA – A vasárnap ígéje (mariann.matrai@lutheran.hu), LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA – Gyermeknek (keszivegyul@gmail.com), TAMÁSY TAMÁS – Új nap – új kegyelem (tamytam@online.hu), DR. ECSEDI ZSUZSA – Cantate (zesu@lutheran.hu), KOVÁCS ELEONÓRA – Thesaurus (eleonora.kovacs@lutheran.hu). Kiadja a Luther Kiadó (kiado@lutheran.hu), 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel.: 06-1/317-5478, 06-20/824-5518.
 Felelős kiadó: KENDEH K. PÉTER (peter.kendeh@lutheran.hu). Nyomdai előállítás: Konsilo Kft. (1022 Budapest, Tapolcsányi u. 6.). Felelős vezető: NAGY ZOLTÁN.
 Árusítja a kiadó. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Terjesztési ügyekben reklamáció a Magyar Posta Zrt. Hírlapüzletág telefonszámán: 06-1/767-8262 és a Luther Kiadónál • INDEX 25 211, ISSN 0133-1302. Előfizethető közvetlenül a kiadónál vagy postautalványon. Az előfizetési díj belföldön (illetve Románia és Szlovákia területén) negyedévre 3575 Ft, fél évre 7150 Ft, egy évre 14 300 Ft, európai országba egy évre 48 100 Ft (172 euró), egyéb külföldi országba egy évre 56 320 Ft (201 euró). Csak a minden hónap 15-ig beérkező lemondásokat tudjuk az azt követő hónap elsejével regisztrálni, ellenkező esetben még egy hónapig jár az újság. Beküldött kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Címlapfotó: MTVA-ARCHÍVUM.

Ára: 450 Ft

**AKVÁRIUM KLUB
BUDAPEST**

2016. DECEMBER 14. 20:00

Ez az a nap!
Karácsony

JOY GOSPEL MUSIC

PINTÉR BÉLA

DURKÓ HELÉNA

BOLYKI BROTHERS KARÁCSONY 18:30

JEGYEK, INFO: EZAZANAP.HU, TEX.HU

Olvass újságot határok nélkül!

Azonnal elérhető online lappiac

DIGITALSTAND

digitalstand.hu